

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Michelle Lemoutzoglou

Ungdomsfängelse – symbol för en offensiv kriminalpolitik?

*En diskursanalys av de kriminalpolitiska trenderna med
utredningen om ungdomsfängelser som exempel*

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Linnea Wegerstad

Termin: 9

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	5
Förord.....	6
Förkortningar	7
1 Inledning	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte & frågeställningar	9
1.3 Metod & material	11
1.3.1 Material.....	11
1.3.2 Metod.....	12
1.4 Forskningsläge.....	15
1.5 Avgränsningar	16
1.6 Disposition.....	17
2 Kriminalpolitikens utveckling	19
2.1 Behandlingsideologin och individualisering av påföljder ...	19
2.2 Straff utifrån förtjänst	21
2.2.1 En försvagad välfärdsstat.....	21
2.2.2 Behandlingsideologins fall	23
2.2.3 Straffvärde och proportionalitet.....	25
2.2.4 Ett reformerat system för unga lagöverträdare	26
3 Kriminalpolitik i förändring	30
3.1 Kriminalpolitiska trender.....	31
3.1.1 Från straffbegränsning till straffutvidgning	31
3.1.2 Från optimism till pessimism.....	31
3.1.3 Från expert till politiker	33
3.2 Kriminalpolitikens populism och symbolpolitik	34
3.2.1 Den kriminalpolitiska populismen.....	36
3.2.1.1 Nationalism	36
3.2.1.2 Auktoritärism	36
3.2.1.3 Emotionalism	37
3.2.1.4 Alarmism	38
3.2.1.5 Moralism	40
3.2.2 Symbolpolitik och ett folkligt styre	41
3.2.2.1 Den allmänna folkviljan.....	41
3.2.2.2 Symbolpolitik.....	45

4	En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga – en diskursanalys	47
4.1	Hur beskrivs problemet... ..	47
4.1.1	...i direktivet?	47
4.1.2	...i betänkandet?	50
4.2	Hur kan problemen som beskrivs i utredningen om ungdomsfängelser förstås i förhållande till de kriminalpolitiska trenderna?	53
4.2.1	Gärningsman eller samhällsfara?.....	53
4.2.2	Det sunda förnuftet och kravet på trygghet	56
4.3	Är mer repressiva påföljder för unga lagöverträdare önskvärt? 62	
4.3.1	Straff som medel.....	62
4.3.2	Synen på unga lagöverträdare från utsatta områden riskerar att bli negativ	66
4.3.3	Är nyklassicismen ett minne blott?.....	69
5	Slutsatser och avslutande reflektioner	72
6	Käll – och litteraturförteckning	76

Summary

In November 2021, the Swedish government at the time decided to appoint an inquiry to review the regulations on custodial sanctions for young people. In August 2023, the investigation was published, which is in favor of juvenile prisons. The custodial sanction that currently exists for young offenders (15-17 years old), in addition to imprisonment, is "closed youth care" (and is stipulated in Chapter 32, Section 5 of the Swedish Criminal Code). Young offenders are currently sentenced to closed youth care for serious crime where only a custodial sentence can be considered sufficiently intrusive.

The report on juvenile prisons expresses the need for a change in the sanction system for young offenders. A changed crime picture, with an increase in firearm violence within and between criminal networks in which many young people are involved, is said to be one reason. Another reason is that closed youth custody is no longer considered to be able to meet the need for sufficiently invasive sanctions and maintain the requirement for treatment during enforcement. In addition, a change is needed that is in line with the repressiveness that currently characterizes criminal policy, above all to meet society's demand for intervention measures.

The paper analyzes how criminal policy trends emerge in relation to the inquiry on juvenile prisons. These trends can be applied to the entire criminal policy discussion today and occur nationally as well as internationally. These trends reflect an increasing repressiveness, with higher sentences and more state control. From being a country that advocated a reduction in custodial sentences, Sweden has now taken a completely different position in criminal policy. The inquiry into juvenile prisons is thus further evidence of a changing criminal policy.

Sammanfattning

I november 2021 beslutade den dåvarande regeringen att tillsätta en utredning för att göra en översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga. I augusti 2023 publicerades utredningen som ställer sig positiv införandet av s.k. ungdomsfängelser. Den frihetsberövande påföljd som i nuläget finns för unga lagöverträdare (15–17 år), utöver fängelse, är sluten ungdomsvård (och stadgas i 32 kap. 5 § BrB). Till sluten ungdomsvård döms idag unga lagöverträdare för allvarlig brottslighet där endast en frihetsberövande påföljd kan anses vara tillräckligt ingripande.

Utredningen om ungdomsfängelser uttrycker behovet av en förändring i påföljdssystemet för unga lagöverträdare. En förändrad brottsbild, med ökning av skjutvapenvåld inom och mellan kriminella nätverk där många unga är inblandade, sägs vara en anledning. En annan anledning är att påföljden sluten ungdomsvård inte längre anses kunna uppfylla de behov på tillräckligt ingripande påföljder samt upprätthålla krav på behandling under verkställigheten. Det behövs därtill en förändring som står i linje med den repressivitet som idag präglar kriminalpolitiken, framför allt för att tillgodose samhällets krav på ingripande åtgärder.

I uppsatsen analyseras hur de kriminalpolitiska trenderna framträder i förhållande till utredningen om ungdomsfängelser. Dessa trender kan appliceras på hela den kriminalpolitiska diskussionen idag och förekommer såväl nationellt som internationellt. I sin helhet speglar dessa trender en allt större repressivitet, med höjda straff och mer statlig kontroll. Från att vara ett land som förespråkade en minskning av frihetsberövande påföljder har Sverige nu intagit en helt annan position inom kriminalpolitiken. Utredningen kring ungdomsfängelser blir på så sätt ännu ett bevis för en kriminalpolitik i förändring.

Förord

Tron om att jag efter en termins juridisk introduktionskurs hade lärt mig *allt* om juridik blev snabbt motbevisad när jag hösten 2019 tog plats i Pufendorf för första gången. Jag hade valt en profession med få definitiva svar och ett ständigt ”det beror på”. Så gäller även för kriminologi och straffrätt där mitt intresse bara växt sig starkare för åren som gått. Jag är därför tacksam över att jag fått ägna min sista termin till att fördjupa mig i just detta.

Dagen som hela tiden har känts väldigt långt fram är nu här. Fyra och ett halvt år senare och förhoppningsvis lite kunskap klokare är det snart dags för mig att bege mig utanför Juridicums dörrar.

Stort tack till min handledare, Linnea Wegerstad, för alla goda råd och synpunkter under arbetet med min examensuppsats.

Stort tack till min familj och vänner för ert ovärderliga stöd under dessa år.

Lund den 3 januari 2024,

Michelle Lemoutzoglou

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
Brå	Brottsförebyggande rådet
Dir.	Kommittédirektiv
Prop.	Proposition
SiS	Statens institutionsstyrelse
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I 30 kap. 5 § BrB framgår principen att en lagöverträdare under arton år endast ska dömas till fängelse om synnerliga skäl föreligger. I 32 kap. 5 § BrB framgår vidare att i de fall den unge begått så pass allvarligt brott att ett frihetsberövande blir aktuellt, ska den unge i första hand dömas till påföljden sluten ungdomsvård, såvida inte särskilda skäl talar emot.

Unga lagöverträdare har vad gäller påföljdsbestämningen länge särbehandlats. Tanken är att de i stället ska bli föremål för sociala myndigheternas insatser och hållas utanför Kriminalvården i så stor utsträckning som möjligt.¹ Anledningen är unga människors brist på mognad samt att fängelsemiljön innebär vissa risker för den unge.² Det anses inte heller proportionerligt att en ung person straffas lika hårt som en vuxen. Den unges brottslighet anses främst orsakas av dennes omogenhet och brist på utveckling vilket föranleder viljan att åtgärda orsakerna till den unges brottslighet snarare än att straffa. Proportionalitetsprincipen som annars styr påföljdsbestämningen tillämpas därför inte lika strikt när det gäller unga.³ Varför de sociala myndigheterna anses bäst lämpade att ansvara för åtgärder gentemot unga lagöverträdare är eftersom de är bättre rustade att ge råd och stöd till unga till skillnad från exempelvis Kriminalvården som inte har samma erfarenhet.⁴

I november 2021 beslutade den dåvarande regeringen att tillsätta en utredning för att göra en översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga.⁵ I augusti 2023 publicerades utredningen⁶ som ställer sig positiv införandet av s.k. ungdomsfängelser.

---

¹ Lars Clevesköld., *Samhället och de unga lagöverträdarna*. Uppl. 8. Stockholm: Nordstedts juridik, 2022, s. 155.

² Clevesköld., *Samhället och de unga lagöverträdarna*, s. 155 & s. 197.

³ Clevesköld., *Samhället och de unga lagöverträdarna*, s. 155 f.

⁴ Clevesköld., *Samhället och de unga lagöverträdarna*, s. 159 f.

⁵ Dir. 2021:99 *En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga*.

⁶ SOU 2023:44 *En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga*.

Ett förslag om ungdomsfängelser handlar till stor del om att införa en mer ingripande påföljd för unga lagöverträdare som begår allvarlig brottslighet. De senaste årens utveckling vad gäller skjutvapenrelaterat våld i kriminella nätverk har därtill dominerat det kriminalpolitiska samtalet. Samtidigt antyder kriminalpolitisk forskning, såväl nationellt som internationellt, att det sker en ”straffande vändning” i många västerländska länders kriminalpolitik som dels en effekt av behandlingsideologins ”misslyckande”. Denna straffande vändning innebär kortfattat en mer repressiv kriminalpolitik där det allmänna rättsmedvetandet styr riktningen (se vidare [avsnitt 4](#)). Det finns ett antal kriminalpolitiska trender som forskningen därtill kunnat identifiera, trender som jag valt att fokusera närmare på i min undersökning.

Ett förslag om ungdomsfängelser anser jag vara en pusselbit i en alltmer repressiv kriminalpolitik som tenderar att anspela på populism och strängare straff. Liksom många forskare inom kriminalpolitiken ställer jag mig kritisk till konsekvenserna av dessa straffrättsliga åtgärder. Dessutom ställer jag mig kritisk till den populistiska retorik som dominerar den kriminalpolitiska diskussionen idag. Dessa faktorer riskerar snarare ännu mer polarisering och överger den grundläggande principen att hålla unga utanför Kriminalvården.

1.2 Syfte & frågeställningar

Påföljden slutna ungdomsvård är idag den frihetsberövande påföljd, förutom fängelse, som unga lagöverträdare kan dömas till vid allvarlig brottslighet. I augusti 2023 publicerades emellertid ett nytt betänkande på området, *SOU 2023:44*, som huvudsakligen föreslår att påföljden slutna ungdomsvård slopas och så kallade ungdomsfängelser införs för unga lagöverträdare (15–17 år) som begår allvarlig brottslighet.

I utredningen nämns de senaste årens problem med skjutvapenvåld⁷ i förorter mellan kriminella nätverk⁸ som en anledning till att det krävs mer repressiva åtgärder för unga lagöverträdare. Det finns emellertid tendenser inom kriminalpolitiken som visar på en generell utveckling åt en mer offensiv straffrätt (se [avsnitt 4.3.1](#)). I uppsatsen konstateras exempelvis en ökad populism, symbolpolitik, straffutvidgningar samt ett ökat utrymme för det allmänna rättsmedvetandet inom kriminalpolitiken som huvudsakliga trender. I takt med en ökning av dessa trender kan emellertid experternas inflytande samt den kriminalpolitiska optimismen sägas ha minskat. Det finns därmed ett intresse av att analysera hur utredningen kring ungdomsfängelser förhåller sig till dessa trender inom kriminalpolitiken. Inte minst med tanke på att åtgärden med ungdomsfängelser till synes avviker från den tidigare gemensamma viljan att hålla unga lagöverträdare utanför Kriminalvården.

Syftet med uppsatsen är därmed att identifiera samt analysera trender inom kriminalpolitiken, med utredningen om ungdomsfängelser som exempel.

Syftet kommer därmed att besvaras utifrån följande frågeställningar:

- (1) Hur kan problembeskrivningen i utredningen om ungdomsfängelser förstås i förhållande till de kriminalpolitiska trenderna?
  - a. Hur legitimeras ungdomsfängelser?
- (2) Är mer repressiva påföljder för unga lagöverträdare (15–17 år) önskvärt?
  - a. Vilka effekter kan utredningen om ungdomsfängelser och dess problembeskrivningen få?

Tanken är att frågeställningarna ska ge utrymme för både en deskriptiv och normativ analys.

---

⁷ Se exempelvis Brottsförebyggande rådet, *Konstaterade fall av dödligt våld – En granskning av anmält dödligt våld 2022*, Stockholm: BRÅ, 2023.

⁸ Se exempelvis: Brottsförebyggande rådet, *Kriminella nätverk och grupperingar – Polisens bild av maktstrukturer och marknader* (rapport 2016:12), Stockholm: BRÅ, 2016.

1.3 Metod & material

1.3.1 Material

Det material som kommer användas för att besvara uppsatsens syfte är främst kriminologisk liksom straffrättsvetenskaplig litteratur. Därtill kommer jag använda mig av offentligt tryck samt rapporter från Brottsförebyggande rådet med syfte att påvisa utvecklingen i praktiken.

Thams *Kriminalpolitik – Brott och straff i Sverige sedan 1965* är en central utgångspunkt i uppsatsen. I min bedömning har Tham en betydande auktoritet på området och har tillfört en hel del till forskningen kring de kriminalpolitiska trenderna varför han anses tillförlitlig. Mycket av det material som används i uppsatsen är därtill litteratur och källor som ofta hänvisas till forskare emellan.

Svensk kriminalpolitik stämmer överens med den utveckling som sker i många västerländska länder. Trots att det finns stora skillnader mellan västerländska länders kriminalpolitik finns det gemensamma tendenser. Den internationella litteratur som används i uppsatsen avser därför tillföra forskning till den svenska kriminalpolitiken. Den forskning som sker kring många västerländska länders kriminalpolitik kan alltså appliceras på den svenska eftersom de tenderar att gå i samma fotspår. Den internationella litteratur som används i uppsatsen är, för att nämna några; Mair, Garland, Pratt samt Karstedt & Endricht. Denna internationella litteratur hänvisas ofta till i svensk doktrin och anses tillföra betydelse för forskningen. Tham hänvisar exempelvis till Garland i några av sina texter beträffande ”den straffande vändningen” och ”kontrollkultur”. Även om de hänvisar till varandra ska dock sägas att de inte alltid är överens och ibland föreligger stor skillnad länderna emellan. Garlands studier, som främst gäller USA och Storbritannien, ifrågasätts bland annat av svenska forskare för att inte vara fullt tillämpningsbart på den svenska kriminalpolitiken. Min bedömning är däremot att mycket av det som Garland diskuterar kring kan kännas igen i och tillämpas på Sverige.

De citat som används i uppsatsen har jag själv lagt till analysen för att bidra med kontext till de kriminalpolitiska trenderna. De är således inte hämtade från Thams beskrivning av dessa trender.

Slutligen ska nämnas att en del remissvar till utredningen lämnats in.⁹ Däremot kommer dessa inte att beaktas i denna uppsats eftersom sista dag för inkommande av remissvar är den 14 december 2023 och ger således inte tillräckligt med tid för beaktande.

1.3.2 Metod

I uppsatsen använder jag mig av den kritiska diskursanalysen som metod för att uppnå uppsatsens syfte. Diskursanalysen blir aktuell i förhållande till de kriminalpolitiska trenderna och utredningen kring ungdomsfängelser. Jag har i min analys delvis inspirerats av Faircloughs¹⁰ modell om kritisk diskursanalys.¹¹

Syftet med en diskursanalys är att försöka studera språkanvändningens effekter på samhället samt relationerna mellan människor. Människor handlar genom språket och det påverkar bland annat vårt sätt att tänka och uppleva. Tanken med en diskursanalys är att komma närmare förståelsen för språkets betydelse för våra upplevelser.¹² Genom en diskursanalys kan också fastställas på vilka sätt användningen av språket bidrar till att skapa världen och vår kunskap om den snarare än idén om att språket avbildar världen.¹³ Den kritiska diskursanalysen framhåller betydelsen av att studera användningen av språk i politiska sammanhang. Tanken med en

---

⁹ För den som är intresserad finns remissvaren publicerade på Regeringskansliet, *Remiss av SOU 2023:44 En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga*, diarienummer: Ju2023/01830. [<https://www.regeringen.se/remisser/2023/09/remiss-av-sou-202344-en-oversyn-av-regleringen-om-frihetsberovande-pafoljder-for-unga/>], (hämtad: 2023-12-07).

¹⁰ Professor Norman Fairclough vid Lancaster University, Storbritannien.

¹¹ Se exempelvis Marianne Winther Jørgensen & Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur, 2000, s. 70 ff.; Peter Svensson, *Diskursanalys*, Uppl. 1, Lund: Studentlitteratur, 2019, s. 53 ff.

¹² Svensson, *Diskursanalys*, s. 16.

¹³ Svensson, *Diskursanalys*, s. 17.

diskursanalys är på så sätt att tolka fram de diskurser som finns i en viss diskursordning.¹⁴

Faircloughs modell om kritisk diskursanalys innefattar tre dimensioner; textens uppbyggnad, textens reproduktion och konsumtion, samt slutligen dess förhållande till andra diskurser (exempelvis historiskt).¹⁵ Det ska tilläggas att Fairclough menar att ett tvärvetenskapligt perspektiv är nödvändigt i en diskursanalys eftersom textanalysen i sig själv är otillräcklig. Det krävs således en kombination av både textanalys och social analys.¹⁶ Betänkandet och direktivet måste därför analyseras i en kontext av en förändrad kriminalpolitik och dess trender. För att besvara uppsatsens frågeställningar kommer således diskurserna kopplat till de kriminalpolitiska trenderna att utredas i förhållande till ungdomsfängelser.

Förutom diskursanalysen enligt Faircloughs modell kommer inspiration också hämtas från Bacchi och Goodwin's metod "*What's the Problem Represented to be?*" (härdanefter "WPR-metoden").¹⁷ WPR-metoden är influerad av poststrukturalisten Foucault¹⁸ och lämpar sig särskilt för diskursanalyser av politiska förslag, utredningar, dokument etc. WPR-metoden syftar dels till att identifiera *problemet* i ett politiskt förslag, dels till att identifiera hur politiska förslag (eller utredningar, dokument etc.) i specifika kontexter konstituerar *subjekt* och *objekt*. Genom att något föreslås visar det vad vi tror att *problemet* är. I ett förslag eller i en utredning som i förevarande fall finns problem som behöver åtgärdas. Hur detta/dessa problem framstår i förslaget om förändring utgör en särskild representation

---

¹⁴ Svensson, *Diskursanalys*, s. 45 ff.

¹⁵ Svensson, *Diskursanalys*, s. 53 ff, s. 146; Isabela Fairclough & Norman Fairclough, *Political discourse analysis [Elektronisk resurs] a method for advanced students*. New York: Routledge Ltd., 2012, s. 35 ff. [<https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.4324/9780203137888>].

¹⁶ Jørgensen & Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*, s. 70 ff.

¹⁷ Carol Lee Bacchi & Susan Goodwin, *Poststructural policy analysis: a guide to practice*, Palgrave Pivot, New York, 2016.

¹⁸ *En fransk filosof och idéhistoriker*. [<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/upplagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/michel-foucault>], (hämtad: 2023-11-30).

av problemet. Genom de lösningar på problemet som läggs fram skapas således en problembeskrivning.¹⁹

WPR-metoden består av sex frågeställningar²⁰:

- (1) Hur beskrivs problemet?
- (2) Vilka underliggande antaganden finns representerade i problembeskrivningen?
- (3) Hur har representationen av problemet kommit till?
- (4) Vad lämnas som oproblematiserat i problembeskrivningen?
- (5) Vilka effekter kan problembeskrivningen få?
- (6) Hur och var har problembeskrivningen producerats, spridits och legitimerats?

När jag analyserat utredningen i förhållande till de kriminalpolitiska trenderna har jag utgått från ovanstående frågor och försökt identifiera de problem och lösningar som beskrivs, hur subjekt och objekt konstitueras i utredningen samt vilka konsekvenser detta kan få. I första frågan, dvs. hur problemet beskrivs, har jag valt att redogöra för de centrala delarna i direktivet och utredningen. Direktivet är inte lika omfattande som utredningen och har således kunnat beaktas i sin helhet. Vid analys av utredningen har jag däremot valt att huvudsakligen fokusera på kapitel 10: ”Överväganden om frihetsberövande påföljder för barn och unga”. I min mening är det här som problembeskrivningen tar fart och där de kriminalpolitiska trenderna träder fram som tydligast.

I den fortsatta analysen utgår jag från fråga 2, 3 och 5. Fråga 2 besvaras främst genom att identifiera de subjekt och objekt i direktivet och utredningen. Här knyts konstruktionen av gärningsmannen samt trygghetsbegreppet ihop med de kriminalpolitiska trenderna. Fråga 3 besvaras främst genom det ”sunda förnuftets” roll för problembeskrivningens uppkomst. Slutligen besvaras fråga 5 genom att identifiera de konsekvenser som de kriminalpolitiska trenderna, sett utifrån utredningen om ungdomsfängelser, kan få. Fråga 4 och

---

¹⁹ Bacchi & Goodwin, *Poststructural policy analysis: a guide to practice*, s. 13 ff.

²⁰ Se Bacchi & Goodwin, *Poststructural policy analysis: a guide to practice*, s. 20.

6 vävs därutöver in i framställningen av de andra frågorna men har inte ansetts lika relevanta för uppsatsens syfte.

Det ska tilläggas att jag inte följer dessa metoder inom kritisk diskursanalys till punkt och pricka. Jag har anpassat metoderna utifrån uppsatsens syfte och det material jag presenterar i uppsatsen. I det stora hela används emellertid den kritiska diskursanalysen och WPR-metoden som utgångspunkter.

1.4 Forskningsläge

En ovilja att frihetsberöva unga människor har historiskt sett lett till särbehandling i påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Efter slopandet av ungdomsreduktionen gällande åldersgruppen 18 – 20 år ²¹, står nu omyndiga (15–17 år) på tur vad gäller regleringen kring frihetsberövande påföljder.

Diskussionen kring ungdomsfängelser konkretiseras genom *SOU 2023:44* och är således ännu ett tillskott till kriminalpolitiken. Utredningen har därmed inte hunnit bli föremål för analys ännu på så sätt som jag avser göra i denna uppsats. Jag är däremot medveten om att denna typ av diskursanalys baserat på de kriminalpolitiska trenderna gjorts tidigare, exempelvis inom ramen för examensarbeten, däremot inte med koppling till utredningen om ungdomsfängelser. Uppsatsen blir på så vis ett bidrag till forskningen om de kriminalpolitiska trenderna med ungdomsfängelser som exempel.

Denna typ av diskursanalys anser jag vara viktig för en djupare förståelse för kriminalpolitiken och straffrätten. Hur lösningar eller förslag beskrivs samt hur subjekt/objekt konstitueras kan ge oss en bild av hur problemet presenteras. Språket skapar således världen snarare än avbildar den. Anledningen till att jag valde att skriva om just detta ämne är för att jag närmare vill förstå hur och varför s.k. ungdomsfängelser presenteras som lösningen på ett brottsproblem med unga lagöverträdare som begår allvarlig brottslighet. Samt analysera huruvida ett sådant förslag är önskvärt.

---

²¹ Se Prop. 2021/22:17 *Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet*.

Slutligen har de kriminalpolitiska trender som presenteras i uppsatsen studerats länge och i bred omfattning, såväl nationellt som internationellt. Därför avser jag inte identifiera nya trender, utan snarare applicera och analysera de som redan identifierats på utredningen om ungdomsfängelser.

1.5 Avgränsningar

Unga lagöverträdare och frihetsberövande påföljder kan tyckas vara ett obegränsat område, särskilt inom ramen för en examensuppsats. Det är ett ämne som ständigt debatteras och skrivs kring både nationellt och internationellt, vilket också gör att materialet kan kännas näst intill oändligt. För att avgränsa ämnet har jag därför valt att fokusera på den senaste utredningen kring ungdomsfängelser i förhållande till trender inom kriminalpolitiken. Trender inom kriminalpolitiken kan emellertid bara det vara ett ämne i sig. Jag har således valt att utgå från några av de trender som först och främst beskrivs av Henrik Tham i *Kriminalpolitik: Brott och straff i Sverige sedan 1965*. Det finns säkerligen fler relevanta trender en skulle kunna utgå ifrån, dock inte inom ramen för denna examensuppsats.

Jag har därtill valt att avgränsa unga lagöverträdare till åldersgruppen 15–17 år. Detta beror främst på att påföljden slutna ungdomsvård blir aktuell i förhållande till denna grupp och även det som den förevarande utredningen om ungdomsfängelser avser.

Slutligen finns det somliga som skiljer på kriminalpolitik och straffrättspolitik.²² Jareborg beskriver kriminalpolitik som något mer omfattande än straffrättspolitik i bemärkelsen att den samhällsdebatten och beslutsfattande sträcker sig över alla aspekter rörande

---

²² Se exempelvis Martin Borgeke, *Reflektioner över svensk straffrättspolitik då och nu*, SvJT, 2023-11-16, [<https://svjt.se/content/reflektioner-over-svensk-straffrattspolitik-da-och-nu>]. (Hämtad: 2023 – 11 – 19); Nils Jareborg, ”Vilken sorts straffrätt vill vi ha? – Om defensiv och offensiv straffrättspolitik.” s. 24, i: *Varning för straff: om vådan av den nyttiga straffrätten*, Dag Victor (red.), uppl. 1:1. 19–37. Stockholm: Fritze, 1995.

brottslighet och brottspåföljder.²³ Begreppet kriminalpolitik kommer vara utgångspunkten för förevarande uppsats.

1.6 Disposition

Uppsatsens inleds med en överblick kring kriminalpolitikens utveckling över tid. Detta kapitel (2) syftar till att ge läsaren en inblick i de förändringar som präglat svensk kriminalpolitik, med särskilt fokus på utvecklingen efter brottsbalkens ikraftträdande år 1965. Det är viktigt att förstå de förändringar som skett över tid för att också förstå kriminalpolitiken som den ser ut idag. Därför kommer avsnittet inledas med att förklara behandlingsideologins centrala delar. Sedan övergår jag till att förklara övergivningen av behandlingsideologin till omfattningen av principen om proportionalitet och förtjänst i svensk påföljdsbestämning. Denna förändring skedde formellt år 1989, men bestod av ett långt arbete och omfattande kritik mot behandlingsideologin. Det är också värt att i samband med övergången från behandling till förtjänst säga något om nyklassicismen som präglade denna tid (och fortfarande styr). Avslutningsvis redogörs för införandet av påföljden sluten ungdomsvård eftersom det har betydelse för dagens utredning kring ungdomsfängelser och synen på frihetsberövande påföljder för unga.

Från den historiska tillbakablicken ämnar jag gå vidare till kapitel 3 som behandlar de trender som identifierats inom kriminalpolitiken idag. Här blir det aktuellt att först och främst redogöra för några av de trender som Tham beskriver för att sedan övergå till att beskriva den växande populismen i (kriminal)politiken. Slutligen redogör jag för det ”allmänna rättsmedvetandet/sunda förnuftet/folkliga styret” och ”symbolpolitik” inom kriminalpolitiken.

Kapitel 4, diskursanalysen, diskuterar de kriminalpolitiska trenderna i förhållande till utredningen om ungdomsfängelser. De kriminalpolitiska trenderna är således utgångspunkten i uppsatsen, där ungdomsfängelser utgör

---

²³ Jareborg, *Vilken sorts straffrätt vill vi ha? – Om defensiv och offensiv straffrättspolitik*, s. 22.

ett exempel. De trender som presenteras i kapitel 3 kommer därför att beröras närmare i kapitel 4.

I kapitel 5 redogör jag för några avslutande reflektioner och slutsatser.

2 Kriminalpolitikens utveckling

Detta avsnitt syftar till att belysa den kriminalpolitiska utvecklingen under 1900-talet. Jag kommer främst att belysa utvecklingen efter brottsbalkens ikraftträdande år 1965. Däremot inleds med en kort överblick av tiden dessförinnan för att förstå den betydelsefulla övergången mellan behandling och proportionalitet i svensk påföljdsbestämning. Tanken med avsnittet är att förstå hur de kriminalpolitiska trenderna som presenteras senare i uppsatsen har vuxit fram och delvis beror på.

Det bör påpekas redan nu för läsaren att en del avsnitt, främst under 2.2. ”Straff utifrån förtjänst”, går in i varandra. Det är svårt att skilja mellan dessa olika steg i kriminalpolitikens utveckling eftersom de överlappar varandra. En försvagad välfärdsstat, behandlingsideologins fall samt framväxten av nyklassicismen är alla en del av övergången från behandlingsideologin till proportionalitet i svensk påföljdsbestämning, vilket också gör att de inte kan förklaras oberoende av varandra.

2.1 Behandlingsideologin och individualisering av påföljder

Individualpreventionens tankegångar har länge präglat det västerländska straffsystemet och fått ett allt större inflytande. Behandlingstanken är en del av individualpreventionen och betonar vikten av behandling i påföljdssystemet.²⁴ Första delen av 1900-talet präglades av individualisering av straff.²⁵ Följden blev här en kategorisering av lagöverträdare som återfallsbenägna, psykiskt sjuka, farliga eller unga.²⁶ Avskräckande metoder ansågs inte längre tillräckliga för att få människor att upphöra begå brott. Straffen skulle således baseras på individualprevention och behandling i fängelse.²⁷ Frihetsberövande påföljder kunde på så sätt motiveras av vård-och

---

²⁴ Brottsförebyggande rådet. Arbetsgruppen rörande kriminalpolitik, *Nytt straffsystem: idéer och förslag*, LiberFörlag/Allmänna förl., Stockholm: BRÅ, 1977, s. 175.

²⁵ Fredrik B Andersson, *Kriminologins grunder*. Upplaga 1. Lund: Studentlitteratur, 2021, s. 50 f.

²⁶ Henrik Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*. Uppl. 2. Stockholm: Norstedts juridik, 2022, s. 19.

²⁷ Andersson, *Kriminologins grunder*, s. 50 f.

behandlingsskäl.²⁸ Ett antal reformer växte sedermera fram under denna period och syftade till att individualisera påföljderna. Några reformer i svensk straffrätt som har betydelse i sammanhanget är; införandet av villkorlig frigivning, villkorlig dom, förvaring och internering.²⁹

Det individualpreventiva perspektivet framhävdes även genom att lagstiftaren ville uppfostra och utbilda unga människor snarare än att straffa.³⁰ År 1902 infördes tvångsuppfostran i svensk rätt genom nya barnavårdslagen, vilket kan sägas vara startskottet för det individualpreventiva synsättet i Sverige.³¹ Det innebar att unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år kunde slippa straff och i stället dömas till tvångsuppfostran, såvida det inte handlade om ett allt för grovt brott. Tvångsuppfostran innebar att den unge kvarhölls i en särskild anstalt så länge som det ur en uppfostringssynpunkt ansågs behövt. Den unge fick dock inte skrivas ut senare än då han eller hon fyllt 20 år och inte heller tidigare än efter ett år.³² År 1947 avskaffades emellertid tvångsuppfostran eftersom åtalstergift för unga infördes år 1944 och lagstiftaren ansåg att barnavård genom ungdomsvårdsskola var att föredra.³³

Genom avskaffandet av cellsystemet år 1945 uttrycktes dessutom lagstiftarens vilja att förbättra straffen ur en vårdssynpunkt. De intagna skulle få den vård de behövde för att inte återfalla i brott och anpassa sig till samhället. Lagstiftaren strävade även efter att rädda brottslingar undan frihetsberövande påföljder eftersom frihetsberövandets negativa effekt på människan uppmärksammades allt mer.³⁴ Utmärkande för reformarbetet efter andra världskriget var att det bedrevs en rationell kriminalpolitik av experter snarare än politiker. Debatten under 1950-talet föranleddes av jurister och var sällan politisk. Experterna och politikerna var enade kring att

---

²⁸ Brottsförebyggande rådet, Arbetsgruppen rörande kriminalpolitik, *Nytt straffsystem: idéer och förslag*, s. 32.

²⁹ Ivar Strahl, *Den svenska kriminalpolitiken: [en presentation av brottsbalken och en översikt över den svenska straffrättens utveckling från 1800-talet till våra dagar]*, Uppl. 2. Stockholm: Aldus/Bonnier, 1963, s. 51.

³⁰ Strahl, *Den svenska kriminalpolitiken*, s. 52.

³¹ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 19; Brottsförebyggande rådet, *Nytt straffsystem: idéer och förslag*, s. 175.

³² Strahl, *Den svenska kriminalpolitiken*, s. 46.

³³ Strahl, *Den svenska kriminalpolitiken*, s. 60.

³⁴ Strahl, *Den svenska kriminalpolitiken*, s. 99.

påföljdssystemet skulle präglas av prevention. Den strid som uppstod handlade snarare om konflikten mellan allmänprevention och individualprevention.³⁵ Brottsbalkens ikraftträdande gav emellertid uttryck för en individualpreventiv ”vinst” genom BrB 1:7 §:

Vid val av påföljd skall rätten, med iakttagande av vad som kräves för att upprätthålla allmän laglydnad, fästa särskilt avseende vid att påföljden skall vara ägnad att främja den dömdes anpassning i samhället.³⁶

Denna bestämmelse gav uttryck för både individualprevention och allmänprevention. Det individualpreventiva synsättet kan däremot anses få företräde genom att domstolen vid påföljdsvalet ska fästa särskilt avseende vid främjandet av den dömdes anpassning i samhället.

Påföljdsval liksom verkställighetsinnehåll fick genom den nya brottsbalken ett större utrymme att kunna anpassas till den enskildes behov.³⁷ Genom den nya brottsbalkens ikraftträdande kan emellertid påstås att individualpreventionen nådde sin kulmen.³⁸

2.2 Straff utifrån förtjänst

2.2.1 En försvagad välfärdsstat

Från att inte tidigare varit särskilt intresserade av kriminalpolitik går det i budgetpropositionerna (under främst 1980-talet) att utläsa en alltmer utbredd betoning på politikens betydelse för att minska brottsligheten. Detta var särskilt tydligt i de Socialdemokratiska budgetförslagen. Framställningen av brottsproblemet svängde och man började se särskilt oroande på brottsutvecklingen.³⁹

---

³⁵ Dag Victor, ”Politik och straffsystem – ett drama under utveckling.” s. 59, i: *Varning för straff: om vådan av den nyttiga straffrätten*, Dag Victor (red.), uppl. 1:1. 57–77. Stockholm: Fritze, 1995.

³⁶ Prop. 1962:10 med förslag till brottsbalk del A.

³⁷ Victor, *Politik och straffsystem – ett drama under utveckling*, s. 59 f.

³⁸ Brottsförebyggande rådet, *Nytt straffsystem: idéer och förslag*, s. 175 f.

³⁹ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 52.

Det går emellertid att se ett ökat fokus på brottsligheten även tidigare. I mitten på 1970-talet framgår hur diskussionen om åtgärder mot kriminalitet betonar vikten av förebyggande arbete;

”Genom vårt arbete på ett solidariskt samhälle med en bättre och rättvisare fördelning av inkomster, bostäder, utbildning, arbetsmiljö och kultur vill vi också bota de brister i miljöer och i övrigt förebygga de risker för social missanpassning som utgör en grogrund för kriminalitet. På så sätt vill vi också skapa förutsättningar för en ökad förståelse mellan människorna. Det enklaste och samtidigt mest naturliga hindret mot kriminalitet ligger i en samhällsgemenskap som genomsyras av en allmän respekt och hänsyn för medmänniskors liv, hälsa, integritet och rättigheter.”⁴⁰

Betoningen på ett minskande användande av frihetsberövande påföljder framhölls dessutom särskilt i budgetpropositionerna under 1980- och in på 1990-talet. Det brottsförebyggande arbetet betonades som särskilt viktigt och många åtgärder ansågs ligga utanför justitiedepartementets ansvarsområde. Kritik mot preventionsteorierna framhölls alltmer och kan utläsas genom framhävandet av ”dålig rehabilitering” inom anstalterna samt en hög återfallsfrekvens. Frihetsstraffet ansågs därtill ha en negativ inverkan på personer.⁴¹

Den socialdemokratiska kriminalpolitiken, som tidigare präglats av en tro på behandling mot brottslighetens orsaker, kom att utsättas för stark kritik. Det moderata samlingspartiet var här ledande och tog initiativ i kriminalpolitiken, samtidigt som Ny Demokrati⁴² trädde in i riksdagen med krav på en hårdare

---

⁴⁰ Prop. 1975/76:100 *Med förslag till statsbudget för budgetåret 1976/77*, bil. 4, s. 6.

⁴¹ Se exempelvis, Prop. 1980/81:100 *Med förslag till statsbudget för budgetåret 1981/82*, bilaga 5, s. 10 ff; Prop. 1983/84:100 *Med förslag till statsbudget för budgetåret 1984/85*, bilaga 4, s. 16 ff; Prop. 1985/86: 100 *Med förslag till statsbudget för budgetåret 1986/87*, bilaga 4, s. 14 ff.

⁴² Ett svenskt politiskt parti grundat 1991. Representerat i riksdagen mellan 1991 – 1994. [Hhttps://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ny-demokrati](https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ny-demokrati). (hämtad: 2023-11-01).

kriminalpolitik. Det kom att förändra socialdemokratins kriminalpolitik som den tidigare känts igen.⁴³

De olika politiska värderingarna reflekterades i kriminalpolitiken, vilket framför allt blev tydligt i och med valet år 1991 när socialdemokraterna förlorade och tvingades ge utrymme åt ”marknaden”. Det gick inte längre att driva en kriminalpolitik på föreställningen om behandling och rehabilitering. I och med kritiken mot behandlingsideologin kom också synen på lagöverträdare generellt att ändras. Från ”ett offer för uppväxt och omständigheter” till ”en exploatör och parasit”.⁴⁴ Lagöverträdaren ansågs stå inför valet mellan lagliga och olagliga beteenden och förtjänar där med att straffas om han väljer brott. På så sätt ändrades också en kriminalpolitik präglad av välfärdsstatliga argument till ”marknadens värden”.⁴⁵

2.2.2 Behandlingsideologins fall

Behandlingsideologin, som låg till grund för 1965 års brottsbalk, började redan vid ikraftträdandet utsättas för kritik.⁴⁶ Kritiken riktade sig mot bristen på empiriskt underlag för att det gick att ”bota” kriminalitet genom behandling.⁴⁷ Behandlingsideologins fall fick bland annat till följd att påföljden ungdomsfängelse (som riktade sig till unga mellan 18–21 år) avskaffades år 1979. Victor menar att behandlingsideologins fall emellertid inte ledde till framgång för allmänpreventionen i påföljdsvalet. Saknaden av empiriskt stöd hos preventionsteorierna ledde i stället till nyklassicismens framväxt.⁴⁸

---

⁴³ Henrik Tham, ”Från behandling till straffvärde: kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat.” s. 100 f. i: *Varning för straff: om vådan av den nyttiga straffrätten*, Dag Victor (red.), uppl. 1:1, 78–109. Stockholm: Fritze, 1995.

⁴⁴ Tham, *Från behandling till straffvärde: kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat*, s. 102.

⁴⁵ Tham, *Från behandling till straffvärde: kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat*, s. 101 ff.

⁴⁶ Victor, *Politik och straffsystem – ett drama under utveckling*, s. 66 f.; Brottsförebyggande rådet, *Nytt straffsystem: idéer och förslag*, s. 170 ff.

⁴⁷ Victor, *Politik och straffsystem – ett drama under utveckling*, s. 59 f.

⁴⁸ Victor, *Politik och straffsystem – ett drama under utveckling*, s. 66 f.; Brottsförebyggande rådet, *Nytt straffsystem: idéer och förslag*, s. 170 ff.

Victor beskriver att nyklassicismen fick sitt genomslag i samband med övergången till straffvärde som utgångspunkt i påföljdsbestämningen. Utmärkande för nyklassicismen är proportionalitet och ekvivalens i påföljdsvalet. Därtill är målet med straff att undvika att den dömde fortsättningsvis begår brott. Victor menar vidare att nyklassicismen skiljer sig från individualpreventionen på så sätt att tvångsåtgärder aldrig får vara oproportionerligt med hänsyn till det begångna brottet.⁴⁹

Nyklassicismen kan emellertid sägas ha växt fram redan innan straffvärdereformen år 1989 genom exempelvis Brå:s rapport ”*Nytt straffsystem – idéer och förslag*”. I rapporten beskrivs den kritik som riktats mot behandlingsideologin och strävan att minska användningen av frihetsberövande påföljder. Genom kritiken mot frihetsberövande påföljder går det i rapporten också att utläsa en vilja att satsa på mer förebyggande åtgärder. I rapporten uttrycks således också en misstro till behandlingsideologin och att den lagt grunden för den nya brottsbalken. Kritiken kom särskilt av att den kriminologiska forskningen talade för att behandling genom straff inte kan bevisa positiva resultat.⁵⁰

Straffvärdebegreppet fick således också större betydelse i och med Brå:s rapport och den nyklassiska andan. Kritik riktas i rapporten mot att lagöverträdarens vårdbehov fått allt för stort utrymme och samtidigt försvagat betydelsen av brottets förkastlighet i påföljdsbestämningen. Rapporten framhäver det nyklassiska tankesättet på så sätt att ansvar i stället bör läggas på den enskilde lagöverträdaren och att gärningar bör markeras genom proportionalitetsprincipen. Därtill är det enligt rapporten viktigt att säkra principen om förutsebarhet i påföljdssystemet, något som man tyckte behandlingsideologin misslyckats med. Konsekvenserna av ett brott skulle således sträva efter att vara förutsebara för den presumtive brottslingen.⁵¹ Denna rapport var således en del av den nyklassiska anda som föranledde behovet av en ny översyn av brottsbalkens påföljdssystem.

---

⁴⁹ Victor, *Politik och straffsystem – ett drama under utveckling*, s. 67 f.

⁵⁰ Brottsförebyggande rådet, *Nytt straffsystem: idéer och förslag*, s. 84 f.

⁵¹ Brottsförebyggande rådet, *Nytt straffsystem: idéer och förslag*, s. 86 f.

Borgeke menar dessutom att nyklassicismen innebär en defensiv straffrätt i bemärkelsen att repression inte var det huvudsakliga målet i straffrättspolitiken. Trots att behandlingsideologin lämnades bakom innebar övergången inte att man faktiskt ville *straffa* fler. Övergången innebar snarare att inte påtala den tilltalades behov av vård i påföljdsbestämningen.⁵²

2.2.3 Straffvärde och proportionalitet

Genom fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande⁵³ som låg till grund för straffvärdereformen kom preventionsteoriernas betydelse för påföljdssystemet att förändras ytterligare.⁵⁴ Kritiken mot preventionsteorierna grundades i att det i princip är omöjligt för domstolen att på förhand bedöma effekterna av eventuella påföljder. Detta gäller både prognoser av den allmänna laglydnaden och den dömdes anpassning i samhället. Fängelsestraffkommittén kom på så sätt fram till att preventionsteorierna inte skulle ges någon självständig betydelse i enskilda fall. Utgångspunkten bör i stället vara brottets klandervärdhet, dvs. hur högt brottets/brottens straffvärde är.⁵⁵ Denna förskjutning från behandling till förtjänst i svensk straffrätt kan sägas ge uttryck för en nyklassisk kriminalpolitik, som redogjorts för i tidigare avsnitt, där brottslingen betraktas som en rationell aktör och där avskräckningsteorier är utgångspunkten för straff. I stället för att fokusera på gärningsmannens person och dennes vårdbehov riktas nu fokus till handlingen och dess konsekvenser, brottets svårhet samt skuld vilket i sin tur bestämmer straffvärdet.⁵⁶ Som jag kommer redogöra för snart har denna förskjutning lett till att de straffrättsliga principerna om proportionalitet, förutsebarhet och konsekvens betonas särskilt i fråga om påföljdssystemet.

Synen på fängelsestraffet förändrades dock inte genom straffvärdereformen år 1989; det ansågs fortfarande vara en ineffektiv metod för att motverka

---

⁵² Borgeke, *Reflektioner över svensk straffrättspolitik då och nu* (finns inga sidnummer).

⁵³ SOU 1986:13–14 *Påföljd för brott – om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m.m.* delbetänkande 1 och 2.

⁵⁴ Prop. 1987/88:120, s. 30.

⁵⁵ Prop. 1987/88:120, s. 32 f.

⁵⁶ SOU 2004:122 *Ingripanden mot unga lagöverträdare*, s. 144.

brottslighet och sågs fortsättningsvis även medföra en negativ påverkan på de intagna. Tanken med straffvärdereformen var på så vis inte heller att förlänga anstaltstiderna.⁵⁷ De negativa effekterna som ett fängelsestraff riskerar att medföra ansågs dessutom bli värre ju längre tid frihetsberövningen innebar, detta trots den vård som tillhandahålls för de intagna. Lagstiftaren trodde inte heller på att en längre anstaltstid medförde en bättre eller mer framgångsrik behandling.⁵⁸ Lagstiftaren såg det därtill som viktigt att;

”...slå vakt om de humanitära värden som präglat de senaste decenniernas kriminalpolitiska utveckling och som bland annat tagit sig i uttryck i en strävan att i möjlig mån begränsa användningen av frihetsberövande påföljder.”⁵⁹

2.2.4 Ett reformerat system för unga lagöverträdare

Syftet med ännu en reform av påföljdssystemet år 1999 var dels att reformera systemet för unga lagöverträdare, dels att hitta trovärdiga alternativ till fängelsestraff. Vad gäller unga lagöverträdare kom utredningen fram till att socialtjänsten även fortsättningsvis skulle ansvara för vården av unga lagöverträdare eftersom en grundläggande princip sedan länge varit att hålla unga lagöverträdare utanför fängelser och Kriminalvården. Däremot, låt säga vara en effekt av ovan nämnda straffvärdereform från 1989, skulle principerna om förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens ges större utrymme i påföljdsbestämningen.⁶⁰ Sluten ungdomsvård infördes som en ny frihetsberövande påföljd för unga lagöverträdare. Statens institutionsstyrelse blev verkställande myndighet för den nya påföljden.⁶¹

Vad som kan utläsas ur reformen från år 1999 är att unga lagöverträdare ofta lever i social utsatthet och behöver stöd från samhällets sida. Det är enligt reformen också det allmännas ansvar att arbeta för att alla barn och unga växer upp under goda förhållanden. Lagstiftaren menade vidare att socialtjänsten spelar en viktig roll i arbetet mot att bistå unga på så sätt att de upphör med

---

⁵⁷ Prop. 1987/88:120, s. 31.

⁵⁸ Prop. 1987/88:120, s. 33.

⁵⁹ Prop. 1987/88:120, s. 31.

⁶⁰ Prop. 1997/98:96, *Vissa reformer av påföljdssystemet*, s. 1.

⁶¹ Prop. 1997/98:96, s. 1.

brottsligheten. Däremot är det också av vikt att beakta angelägna samhällsintressen, exempelvis att motverka brott.⁶² Tanken om särbehandling av unga lagöverträdare, vilken är väl förankrad i svensk rätt, grundar sig i unga människors brist på mognad och begränsad erfarenhet. Ingripanden mot dessa måste således anpassas därefter.⁶³ Uppfattningen från dåvarande justitieutskott var därtill att fängelsestraff är kontraproduktivt och motverkar unga lagöverträdarens möjlighet att leva laglydigt. Unga ska således hållas utanför kriminalvården och endast bli föremål för socialtjänstens insatser även fortsättningsvis.⁶⁴ Lagstiftaren betonar även den ökade risken att en ung lagöverträdare uppfattar och bekräftar sig själv som kriminell genom en placering inom Kriminalvården.⁶⁵

Däremot skulle som ovan nämnt principerna om förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens få större betydelse i påföljdsbestämningen även för unga lagöverträdare. Lagstiftaren ansåg inte att nuvarande ordning, dvs. att påföljdsbestämningen präglades av den unges personliga förhållanden och behov, var tillfredsställande. Tanken med reformen var att addera en bakåtblickande princip i påföljdsbestämningen - vad som hänt och vilket brott den unge har begått. Genom att socialnämnden lämnar utförliga yttranden till domstolen inför en huvudförhandling ska på så sätt kravet på förutsebarhet uppfyllas.⁶⁶ I propositionen menar lagstiftaren att det finns vissa begränsningar i realiserandet av proportionalitetsprincipen eftersom socialnämnden även fortsättningsvis bör bedöma insatserna för den unge inom ramen för överlämnande till vård inom socialtjänsten. Lagstiftaren menar att domstolen ska kunna beakta brottets svårhet vid ställningstagandet huruvida den unga lagöverträdaren bör överlämnas till vård inom socialtjänsten eller inte. Ett sådant överlämnande ska således få ske endast om åtgärderna som socialtjänsten planerat kan anses vara tillräckligt ingripande med hänsyn till brottets straffvärde, brottets art samt den unges

---

⁶² Prop. 1997/98:96, s. 141 f.

⁶³ Prop. 1997/98:96, s. 143.

⁶⁴ Prop. 1997/98:96, s. 143 f.; se även Bet. 1994/95:JuU1 *Handläggning av ungdomsmål*.

⁶⁵ Prop. 1997/98:96, s. 144.

⁶⁶ Prop. 1997/98:96, s. 145.

tidigare brottslighet.⁶⁷ Denna bestämmelse finns numera stadgad i 32 kap. 1 § 2 stycket. BrB.

I fråga om införandet av den nya påföljden slutna ungdomsvård⁶⁸ menade lagstiftaren att det inte är rimligt att frihetsberövande påföljder undviks helt när det kommer till unga lagöverträdare (15–17 år). Även om särbehandling bör ske förekommer det att ungdomar begår så pass allvarliga brott att det kräver ett tillräckligt ingripande från samhällets sida. Tanken med en frihetsberövande påföljd är att i rimlig utsträckning avskräcka från brott och sätta tydliga gränser. Det är också särskilt viktigt att kraven som samhället ställer på lagstiftaren inom ramen för straffrättskipningen upprätthålls. Med beaktande av att fängelse är en olämplig miljö för barn och unga är det angeläget att skapa ett alternativ i form av frihetsberövande påföljd som gör det möjligt att hålla de yngsta lagöverträdarna utanför kriminalvården och fängelser. Lagstiftaren menade dessutom att kriminalvården inte är rätt organ för verkställigheten av en sådan påföljd eftersom deras erfarenhet av behandling av unga lagöverträdare är begränsad. Intresset av att hålla de yngsta lagöverträdarna utanför fängelset är starkt och lagstiftaren ansåg därmed att Statens institutionsstyrelse hade bättre förutsättningar för att verkställa en sådan påföljd.⁶⁹

Lagstiftaren gör det vidare tydligt i propositionen att fängelse bör undvikas så långt som möjligt när det gäller unga lagöverträdare (15–17 år) och att samma restriktivitet gäller även vid slutna ungdomsvård. Förutsättningar för att döma till dessa frihetsberövande påföljder bör därför vara detsamma. Presumtionen mot att döma unga lagöverträdare till frihetsberövande påföljder är stark och ska även fortsättningsvis gälla.⁷⁰ Vid påföljdsbestämningen ska den unges behov av vård däremot inte tillmätas någon betydelse när en frihetsberövande påföljd blir aktuell genom att allvarlig brottslighet har begåtts. Det ska inte heller ha någon betydelse för bestämmandet av frihetsberövandets längd i det enskilda fallet. Straffvärdet

---

⁶⁷ Prop. 1997/98:96, s. 148.

⁶⁸ Som numera stadgas i 32 kap. 5 § BrB.

⁶⁹ Prop. 1997/98:96, s. 156 f.

⁷⁰ Prop. 1997/98:96, s. 160.

ska här vara helt styrande. Den unges behov av vård flyttas i stället till verkställighetsstadiet.⁷¹

---

⁷¹ Prop. 1997/98:96, s. 161.

3 Kriminalpolitik i förändring

Som beskrivits i tidigare avsnitt har kriminalpolitiken samt straffrätten förändrats över tid. Genom denna utveckling kan framväxten av trender inom kriminalpolitiken förstås. Syftet med avsnittet är att ge en övergripande presentation av de kriminalpolitiska trenderna för att sedan djupare diskutera dessa i den avslutande diskursanalysen kopplat till utredningen om ungdomsfängelser.

Avsnittet tar avstamp i de kriminalpolitiska trender som beskrivs i *Kriminalpolitik – Brott och straff i Sverige sedan 1965* författad av professor emeritus Henrik Tham och utgör således utgångspunkten. Ytterligare doktrin och källor kommer därtill användas för att komplettera beskrivningen av de kriminalpolitiska trenderna. Med detta sagt kommer jag använda samma benämningar på de kriminalpolitiska trenderna som identifierats i forskningen.

De trender som Tham beskriver och som kommer användas i uppsatsens framställning är; ”Från straffbegränsning till straffutvidgning”, ”Från optimism till pessimism” samt ”Från expert till politiker”. De trender från Thams bok som inte tas upp är ”Från relativa till absoluta straff”, ”Från reaktivt till proaktivt arbete” samt ”Från nationellt till internationellt”. Främsta anledningen till att dessa trender valts bort är eftersom jag inte anser att de kan appliceras lika väl på utredningen som de andra tre.

Därtill kommer avslutningsvis ett avsnitt beröra kriminalpolitikens populistiska tendenser och symbolpolitik, vilka kan ses som kompletteringar till Thams beskrivna trender. Jag kommer därför att utgå även från dessa i den avslutande diskursanalysen.

3.1 Kriminalpolitiska trender

3.1.1 Från straffbegränsning till straffutvidgning

Tham presenterar en sammanställning över lagförslag som avser strafflagstiftningen sedan år 1965.⁷² Syftet med sammanställningen är att få en överblick över de straffbegränsningar samt straffutvidgningar som skett sedan brottsbalkens ikraftträdande. Sammanställningen visar på en tydlig övergång från straffbegränsning till straffutvidgning i svensk straffrätt. Skillnaden blir som tydligast regeringsperioden 2006 – 2014 samt 2014 – 2020/21 där endast ett fåtal straffbegränsningar gjordes samtidigt som straffutvidgningarna uppgick till över 60 stycken. Detta är en markant förändring från de tidigare regeringsperioderna som presenteras i samma sammanställning. Tham beskriver utvecklingen som att den sträcker sig både över borgerliga som socialdemokratiska regeringsperioder.⁷³

Övergången från preventionsteorierna till straffvärde i svensk påföljdsbestämning innebar också en övergång från relativa till absoluta straff. För principen om straffvärde är målet i sig att straffa, inte att minska brottsligheten som preventionsteorierna betonar. Med hänvisning till brottets allvar motiveras därmed straffutvidgningar allt mer.⁷⁴

Borgeke menar därtill att straffskärpningarna på senare år har ökat och att den ökningen inte verkar avta, snarare tvärtom. Avsaknaden av forskningsresultat kopplat till påståenden om att straff har god preventiv potential är dessutom tydlig. Inkapaciteringen framhålls snarare ha betydelse för att hålla kriminella borta från samhället. Detta får även bäring på brottsofferperspektivet som stärkts i och med straffskärpningar.⁷⁵

3.1.2 Från optimism till pessimism

Perioden efter andra världskriget präglades kriminalpolitiken, trots en mycket snabbt växande brottslighet, av optimism. Experterna hade en central roll och

---

⁷² Se Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 77 ff. (Tablå 4:1).

⁷³ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 79.

⁷⁴ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 80 ff.

⁷⁵ Borgeke, *Reflektioner över svensk straffrättspolitik då och nu (finns inga sidnummer)*.

förtroende för att lösa brottskurvan, vilket skulle ske genom sociala reformer och hjälp åt de ekonomiskt utsatta.⁷⁶ Synen på lagöverträdare var dessutom optimistisk i bemärkelsen att människan i grunden ansågs vara god. Kriminellt beteende förklarades enligt behandlingstanken av individens felaktiga utveckling.⁷⁷ Som rubriken lyder ersattes emellertid denna optimistiska period med pessimism. Brottsbilden kom på 1990-talet att präglas av narkotika, våld och rasism. Framtidsutsikterna för de tungt kriminella sågs inte heller ljusst på till skillnad från tidigare.⁷⁸

Moderaterna beskriver idag gängkriminaliteten som ”Sveriges mest akuta samhällsproblem”.⁷⁹ Oron för brottsligheten är tydlig och målet med kriminalpolitiken är idag främst att ”knäcka gängen”.⁸⁰ De beskriver fortsättningsvis brottsligheten som systemhotande och likställer gängen med ”inhemsk terrorister”.⁸¹ De vill även öka fokus på brottsoffret och införa hårdare straff för att minska otryggheten för människor i Sverige.⁸² Denna pessimism är således fortfarande tydlig.

Pessimismen är dock inte utmärkande för Moderaterna. Även Socialdemokraterna har brott och straff som en viktig fråga och menar att ”Brottsligheten utgör ett hot mot hela det demokratiska samhället”.⁸³ Likt Moderaterna förespråkar Socialdemokraterna höjda straff.⁸⁴ Tidigare justitieminister i den socialdemokratiska regeringen Morgan Johansson uttryckte i ett inlägg på Facebook 24 augusti 2021 gällande den s.k.

---

⁷⁶ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 74.

⁷⁷ Brottsförebyggande rådet, *Nytt straffsystem: idéer och förslag*, s. 176.

⁷⁸ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 74.

⁷⁹ Moderaterna. ”Vår politik: gängkriminalitet”, <https://moderaterna.se/var-politik/gangkriminalitet/> (hämtad: 2023-11-08).

⁸⁰ Moderaterna. ”Vår politik: gängkriminalitet”, <https://moderaterna.se/var-politik/gangkriminalitet/> (hämtad: 2023-11-08).

⁸¹ Moderaterna. ”10 mönsterbrytande reformer för att stoppa gängen”, 2020. <https://moderaterna.se/nyhet/10-monsterbrytande-reformer-att-stoppa-gangen/> (hämtad: 2023-11-08). OBS! Artikeln är från 17 september 2020.

⁸² Moderaterna. ”Vår politik: Lag och ordning”, <https://moderaterna.se/var-politik/lag-och-ordning/> (Hämtad: 2023-11-08).

⁸³ Socialdemokraterna. ”Vår politik: A till Ö – lag och ordning”, 2023. <https://www.socialdemokraterna.se/var-politik/a-till-o-lag-och-ordning> (hämtad: 2023-11-08).

⁸⁴ Socialdemokraterna. ”Vår politik: A till Ö – lag och ordning”, 2023. <https://www.socialdemokraterna.se/var-politik/a-till-o-lag-och-ordning> (hämtad: 2023-11-08).

gängbrottsutredningen⁸⁵ att utredningen innebar de ”*mest omfattande straffskärpningarna någonsin*”.⁸⁶ Däremot kan en tydlig samhällskraft utläsas i Socialdemokraternas kriminalpolitiska program genom satsning på en bättre skola och fler socialsekreterare. Vad gäller unga lagöverträdare vill Socialdemokraterna införa ungdomskriminalitetsnämnder, vistelseförbud samt specialgrupper för unga som är på väg in i kriminalitet eller ligger i riskzonen. Socialdemokraterna är tydliga med att de vill bekämpa brotten och dess orsaker genom att erbjuda unga människor bättre alternativ.⁸⁷

Sverigedemokraterna inleder därtill sitt kriminalpolitiska program med;

”Sverigedemokraterna är medvetna om att en del områden är så förstörda av socialistisk och borgerlig politik att de helt enkelt måste rivras. Därför ska kommuner få hjälp från staten att bygga nya kvarter och stadsdelar fria från illegala invandrare, gäng och klaner.”⁸⁸

De beskyller massinvandringen för den gängkultur som idag råder. Likt Moderaterna fokuserar Sverigedemokraterna på brottsoffret och tillägger även att gärningsmannens känslor och villkor inte bör tas hänsyn till på samma sätt som tidigare. Slutligen vill Sverigedemokraterna även utvisa och upphäva medborgarskap för utländska kriminella som begår allvarliga brott.⁸⁹

3.1.3 Från expert till politiker

Tidigare i uppsatsen har kriminalpolitikens utveckling beskrivits i stora drag, främst med fokus på kriminalpolitikens förändring efter brottsbalkens ikraftträdande 1965 (se [avsnitt 2](#)). Det undgår ingen att frågor om brott och straff alltid varit aktuellt, däremot har dessa frågor inte alltid varit en fråga för våra politiker. Tham menar att politikerna allt eftersom blivit mer

---

⁸⁵ SOU 2021:68 *Skärpta straff för brott i kriminella nätverk*.

⁸⁶ Morgan Johansson. Facebook. 2021. https://www.facebook.com/mjohansson70/photos/a.750262638470921/2032373590259813/?type=3&locale=hi_IN (Hämtad: 2023-11-08).

⁸⁷ Socialdemokraterna. ”Vår politik: A till Ö – lag och ordning”, 2023. <https://www.socialdemokraterna.se/var-politik/a-till-o-lag-och-ordning> (hämtad: 2023-11-08).

⁸⁸ Sverigedemokraterna. ”Vad vill vi: brott och straff”, <https://sd.se/vad-vi-vill/brott-och-straff/> (hämtad: 2023-11-08).

⁸⁹ Sverigedemokraterna. ”Vad vill vi: brott och straff”, <https://sd.se/vad-vi-vill/brott-och-straff/> (hämtad: 2023-11-08).

engagerade i frågor om brott och straff, från att tidigare ha varit en fråga för experter och forskare.⁹⁰

Antalet reservationer i justitieutskottet ökade under 1970–80-talen vilket tydde på att den tidigare enigheten inom kriminalpolitiken alltmer började ersättas av en partipolitisk strävan att profilera sig inom kriminalpolitiken. Denna profilering blir särskilt tydlig under 1990-talet då oenigheterna partierna emellan ökar. Den tidigare skepsisen mot straff som medel att motverka brottslighet ersätts av en ökad betoning på lag och ordning, tydliga reaktioner mot brott samt ett rättvist och rimligt rättsväsende. De olika partierna började leta efter frågor på straffrättens område där de kunde profilera sig, något som emellertid visade sig vara svårt med tanke på deras tendens att följa varandras utspel.⁹¹

Victor varnar vidare för politiseringen av kriminalpolitiken som ett hot mot straffsystemet. Det har även visats en ökad tendens att hänvisa till ”det allmänna rättsmedvetandet” som grund för förändring, något som kan vara en effekt av experters frånvaro inom kriminalpolitiken.⁹²

3.2 Kriminalpolitikens populism och symbolpolitik

Den straffande vändningen (”the punitive turn” i internationell litteratur) är ett begrepp som myntats av David Garland och som Tham menar delvis kännetecknar den svenska kriminalpolitiken idag. Det märks inte minst genom en expanderande av strafflagstiftningen, längre fängelsestraff, minskad tro till rehabilitering samt fängelsestraffets oskadliggörande verkan. Kriminalpolitiken har därtill blivit mer känslöstyrd i takt med politiseringen.⁹³ Garlands hypotes⁹⁴ gäller främst anglosaxiska länder men bör till viss del även kunna tillämpas på väststater som Sverige. Garland menar att det skett en förskjutning från straff-välfärdsstaten, som

---

⁹⁰ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 69 f.

⁹¹ Victor, *Politik och straffsystem – ett drama under utveckling*, s. 60 ff.

⁹² Victor, *Politik och straffsystem – ett drama under utveckling*, s. 76 f.

⁹³ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 135 f.

⁹⁴ Se David Garland., *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*, Oxford: Oxford Univ. Press, 2001.

kännetecknades av behandlingsideologin, till en kontrollkultur. Fängelset har en betydande roll i denna kontrollkultur. Trots behandlingsperspektiv i verkställighetsstadiet anser Garland att fängelsets murar anses mer värdefullt än behandling av lagöverträdaren. Det viktigaste är således att lagöverträdaren inkapaciteras.⁹⁵ Vidare menar Garland att kritiken mot behandlingsideologin under 1960-talet, som tidigare redogjorts för, kom att leda till en ökad rädsla för brott som sedermera ställde krav på politikerna. På så sätt växte den politiska lag- och ordning retoriken och en förskjutning från rehabilitering till skydd.⁹⁶

Därtill beskriver Tham högerpopulismens uppkomst med fokus på lag och ordning som central i den politiska utvecklingen sedan 1990-talet. Högerpopulismens kriminalpolitik har historiskt sett varit mer straffinriktad än andra ”icke-populistiska” partier och har även nått framgång hos väljarna vilket lett till att de senare orienterat sig i samma riktning.⁹⁷ Garland beskriver emellertid populismen inom kriminalpolitiken som generell och inte nödvändigtvis härstammande från konservativa politiska partier till höger om den politiska skalan.⁹⁸

Tham beskriver högerpopulismens särskilda karaktärsdrag som nationalism, auktoritärism, emotionalism, alarmism samt moralism.⁹⁹ Jag kommer i det följande att förklara dessa karaktärsdrag i den utsträckning det är relevant i syfte att sedan använda i den avslutande diskursanalysen. I samma syfte beskrivs slutligen begreppen ”symbolpolitik” och ”folkligt styre”.

---

⁹⁵ Garland, *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*, s. 177 f.

⁹⁶ Garland, *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*, s. 174 ff.

⁹⁷ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 154.

⁹⁸ David Garland., “What’s wrong with penal populism? Politics, the Public and Criminological Expertise.” s. 260. *Asian Journal of Criminology*, Vol. 2021:16, 257-277. [<https://doi.org/10.1007/s11417-021-09354-3>].

⁹⁹ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 154.

3.2.1 Den kriminalpolitiska populismen

3.2.1.1 *Nationalism*

Tham beskriver att förekomsten av nationalism inom högerpopulismen är central även om det inte alltid framgår tydligt inom (kriminal)politiken. Den finns där indirekt på så sätt att fokus ligger på ”det främmande” i diskussionen kring det ökade skjutvapenvåldet och kriminella nätverk. Högerpopulismen syftar i dessa fall på att brott inte är en del av svensk kultur utan ”importeras” från andra länder och kulturer. Detta gäller så till vida även för diskussionen kring gängrelaterad brottslighet främst förekommande i s.k. utsatta områden.¹⁰⁰

Tham beskriver Sverigedemokraterna som det högerpopulistiska partiet i Sveriges riksdag.¹⁰¹ Sverigedemokraterna är emellertid inte det enda partiet som går mot en mer nationalistisk riktning i sin kriminalpolitik. Det ska tilläggas att partiet längst ut på högerkanten numera fått sällskap både av Moderaterna och Socialdemokraterna i sin något populistiska kriminalpolitik. Förespråkandet av en mer repressiv straffrätt är tydlig från alla håll och ett skifte i motiveringen av straffskärpningar har därmed skett.¹⁰²

3.2.1.2 *Auktoritärism*

Andersson beskriver hur dagens kriminalpolitik och brottspreventiva arbete styrs av kontroll. Brottspreventiva åtgärder som är politiskt enkla att genomföra, som hårdare straff och kameraövervakning, blir centralt och förväntas kunna göra mer än andra brottspreventiva åtgärder som dessutom är mer kostsamma och tar längre tid.¹⁰³

Lag och ordning, skärpta straff och trygghet är några av de begrepp som främst partier till höger om politiken förespråkar. Politiken styrs av termer

---

¹⁰⁰ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 155 ff.

¹⁰¹ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 156.

¹⁰² Dennis Martinsson, ”Trender och tendenser i den samtida straffrättsanvändningen – sett genom åtgärder mot terroristrelaterad och gängrelaterad brottslighet.” s. 257 ff. i: *Teori och politik: straffrätt i omvandling*. Andreas Anderberg, Dennis Martinsson & Erik Svensson (red.), 233–269. Uppsala: Iustus, 2022.

¹⁰³ Robert Andersson, ”Tryggare kan ingen vara – En svensk kriminalpolitik för 2010-talet?” s. 151 ff. i: *Den ifrågasatte medborgaren - om utsatta gruppers relation till välfärdssystemen*, Torbjörn Hjort, Philip Lalander & Roddy Nilsson (red.). s. 139–164. Växjö: MiV Linnéuniversitetet, 2010.

som risk och osäkerhet vilket i sin tur producerar en rädsla för fara i samhället. Syftet är enligt Tham att ”skydda” medborgarna från brott genom att tumma på rättssäkerheten och legitimera kriminaliseringar på olika sätt. På så sätt skapas också en mer repressiv kriminalpolitik.¹⁰⁴

Pratt beskriver även hur högerpopulistiska partier tagit över frågorna om lag och ordning och beskyllt övriga inom politiken för att misslyckats med sin uppgift att skydda medborgarna.¹⁰⁵ I avsnitt 3.1.2 ovan framgår att Sverigedemokraterna, som en del av sin kriminalpolitik, beskyller socialistisk och borgerlig politik för att ha förstört vissa bostadsområden så pass mycket att de måste rivras och byggas nya fria från illegala invandrare och gäng. Som presenterats i några exempel ovan i avsnitt 3.1.2 sträcker sig begreppet ”skärpta straff” och ”trygghet” emellertid över hela den politiska kartan. Det är således inte längre begrepp som endast högerpartier förespråkar även om deras kriminalpolitik gärna kännetecknas av straffskärpningar samt lag och ordning.

Tham beskriver vidare hur partier på vänsterkanten, främst Socialdemokraterna, gradvis börjar lämna sin liberala syn på kriminalpolitiken och går mot en mer ”lag- och ordning”-attityd likt högerpopulistiska eller konservativa partier. Detta är inte sällsynt för Sverige utan ett fenomen som präglar den västerländska kriminalpolitiken i stort. Socialdemokraterna utmanar på så sätt de konservativa partierna genom att föreslå en ”hårdare” kriminalpolitik, vilket för bara några decennier sedan inte vore möjligt.¹⁰⁶

3.2.1.3 *Emotionalism*

”Regeringen anser att det länge har varit för stort fokus på gärningsmannen. Det är något som behöver ändras. Av det skälet genomför regeringen ett perspektivskifte, där fokus flyttas från gärningsmannen till brottsoffret och samhällsskydd.”¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 160 f.

¹⁰⁵ John Pratt, *Populism, Punishment and the Threat to Democratic Order : The Return of the Strong Men*. Milton: Taylor & Francis Group, 2023, s. 11.

¹⁰⁶ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 160 f.

¹⁰⁷ Prop. 2023/24:1 *Budgetproposition för 2024: utgiftsområde 4*, s. 51.

Den känslomässiga riktning som kriminalpolitikens utveckling går i visar att straffvärde blir alltmer central i strafflagstiftningen och i diskussionen om skärpta straff. Numera finns en känslomässig ton i kriminalpolitiken som inte tidigare funnits. Tham nämner att den som tidigare benämndes *lagöverträdare* idag kallas *kriminell*. Dagens diskussion inom kriminalpolitiken skiljer sig dessutom på så sätt att fokus flyttats från brottet till människan bakom brottet. Tidigare skiljdes lagöverträdaren från det brott denne hade begått. Även brottsoffret spelar idag en viktigare roll inom kriminalpolitiken på så sätt dennes känslor och rätt till upprättelse framstår beroende av hur hårt gärningsmannen bestraffas.¹⁰⁸

Pratt beskriver hur politikerna numera lyfter fram känslor i den kriminalpolitiska debatten för att uttrycka det allvar som brottsproblemen innebär för allmänheten.¹⁰⁹ Hermansson har vidare undersökt hur känslor användes av Socialdemokraterna samt Moderaterna i den kriminalpolitiska diskursen under valet 2018. Centralt var främst känslor som; osäkerhet, oro och rädsla.¹¹⁰ ”Lag-och ordning”-retoriken och samhällsmedborgarnas attityd kring brottsbilden påverkar dessutom varandra. Samhällsmedborgarnas känslor och attityd påverkar således diskussionen i kriminalpolitiken samtidigt som ”lag-och ordning”-retoriken påverkar medborgarnas känslor.¹¹¹

3.2.1.4 Alarmism

---

¹⁰⁸ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 162 f.

¹⁰⁹ John Pratt., “Emotive and ostentatious punishment. Its decline and resurgence in modern society.” *Punishment and society*, Vol 2 (4), 2000, s. 417-439. [<https://doi.org/10.1177/14624740022228088>].

¹¹⁰ Klara Hermansson., “Emotional expressions in the Swedish discourse on crime. A comparison of the 2018 Moderate and Social Democratic election campaigns.” *Sociologisk forskning*, Vol 60 (1), 2023, s. 33 – 55. [<https://doi.org/10.37062/sf.60.24779>].

¹¹¹ Susanne Karstedt, Rebecca Endricht, “Crime and Punishment: Public Opinion And political Law – And – Order Rhetoric in Europe 1996 – 2019.” *The British Journal of Criminology*, Vol 62(5), 2022, s. 1116 – 1135. [<https://doi.org/10.1093/bjc/azac040>].

Budskapen från s.k. högerpopulistiska partier är typiskt alarmistiska och skapar en känsla av en nation i kris.¹¹² Sverigedemokraternas retorik och budskap är ett exempel på detta;

”Sverige ska vara en trygg plats på jorden. Ett samhälle där begreppet kriminell klan inte ens finns och där grova våldshandlingar, skottlossningar och bombdåd hör till ovanligheterna. Så ser inte vårt land ut idag.

Tvärtom är våldet vardag. I år har det varit fler dödsskjutningar än någonsin. Bombningar sker ofta och utomstående drabbas. Till och med oskyldiga barn dödas av gängens kulor och bombsplitter.

Sverige är helt enkelt inte längre Sverige. Medborgarna kan inte fly problemen genom att flytta, då de kriminella gängen expanderar till allt fler städer och samhällen. Områden som är trygga idag är inte nödvändigtvis trygga i morgon.”¹¹³

Jag skulle dock vilja hävda att det är fler partier och dess företrädare som sänder budskap i samma riktning, Moderaterna skriver exempelvis på sin hemsida;

”Sverige är nu ett land med ökande gängvåld, växande utanförskap och skenande elpriser – trots världens fjärde högsta skattetryck. Vi har nu mer än en skjutning eller sprängning om dagen, och en dödsskjutning i veckan. Tre gånger så många av invånarna i Sverige dör av skjutningar, jämfört med EU-snittet. Mammor vittnar om hur de inte vågar släppa ut sina barn för att leka på innergården och föräldrar känner sig tvungna att hämta sina barn efter fotbollsträningen så att inget ska hända dem på vägen hem. Samtidigt är var tredje kvinna rädd att röra sig ute på kvällen, och enligt den Nationella trygghetsundersökningen är den upplevda otryggheten större än någonsin.”¹¹⁴

Andersson beskriver begreppet ”trygghet” inom dagens kriminalpolitiska diskussion som rätten till fysisk trygghet och frihet från att utsättas för våld

---

¹¹² Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 157.

¹¹³ Sverigedemokraterna. ”Vad vill vi: Fängsla och utvisa”. [<https://sd.se/vad-vi-vill/fangsla-och-utvisa/>], (Hämtad: 2023-11-23). För att ta del av hela budskapet, se länk.

¹¹⁴ Moderaterna. ”Vår politik: Hur vi får ordning på brottsligheten”, [<https://moderaterna.se/var-politik/hur-far-vi-ordning-pa-brottsligheten/>] (Hämtad: 2023-11-24). För att ta del av hela budskapet, se länk.

eller hot till skillnad från välfärdsstatens trygghetsfrågor som social och ekonomisk trygghet. Rätten att leva i en värld fri från brott och oro för densamma har blivit central. Därtill beskriver Andersson hur problembeskrivningen av brottsligheten förvisso inledningsvis tar hänsyn till betydelsen av social utsatthet, när kriminalpolitiska åtgärder däremot förs fram är dessa aspekter frånvarande. Brottsligheten framstår även som en otrygghet för hela samhället och dess medborgare, även om endast ett fåtal riskerar att utsättas.¹¹⁵

Vidare menar Tham att högerpartiers alarmism har haft tydliga politiska motiv genom att kritisera välfärdsstaten som främst kopplas till Socialdemokraterna för den påstådda stigande brottsligheten. Denna beskrivning av Sverige under 1990-talet godtogs sedermera, av olika anledningar, av Socialdemokraterna och vänstern.¹¹⁶

3.2.1.5 *Moralism*

Begreppet moralism handlar i sammanhanget om att ställa människor i kontrast till varandra samt att skilja på människor utifrån deras moraliska handlande. Denna typ av moralism är särskilt framträdande hos högerpopulistiska partier som i sin kriminalpolitik fokuserar mer på det individuella ansvaret snarare än andra förklaringar till kriminalitet. Brottets svårhet markeras genom höjda straff som därtill framställs som lösningen på kriminaliteten. Från att tidigare beskyllt samhället för brottsproblem skiftas fokus till individens ansvar. Den högerpopulistiska kriminalpolitiken framhäver gärna samhällets misslyckande genom att påtala att kriminalpolitiken måste bli hårdare och skyddet för medborgarna säkras.¹¹⁷

Martinsson menar däremot att det finns en slags konsensus riksdagspartierna emellan om inriktningen på kriminalpolitiken och lösningarna på

---

¹¹⁵ Andersson, *Tryggare kan ingen vara – En svensk kriminalpolitik för 2010-talet?*, s. 141 f.

¹¹⁶ Henrik Tham., "Law and order as a leftist project? The case of Sweden." s. 413 f., *Punishment & Society*, Vol. 3(3), 2001: 409-426. [<https://doi.org/10.1177/1462474501003003004>].

¹¹⁷ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 163 f.

brottsligheten.¹¹⁸ Det är således inte uteslutande partier på högerskalan som resonerar kring straffskärpningar och beskriver brottsligheten som ett allvarligt samhällsproblem. Martinsson menar vidare att det görs en distinktion mellan ”de goda” och ”de andra/onda” i dagens kriminalpolitik samt att en parallell dras mellan terroristbrott och gängrelaterad brottslighet. Syftet med utökade kriminaliseringar samt nya brottsrubriceringar är att sända ett tydligt politiskt budskap till medborgarna; vi tar tag i ett allvarligt samhällsproblem. Om förslagen är effektiva har däremot inte lika stor betydelse i sammanhanget.¹¹⁹

Förutom en uppdelning ”de goda” och ”de onda” emellan, finns en tendens att polarisera bland lagöverträdare. I takt med att polariseringen i samhället generellt ökar finns en risk att kriminaliteten bland de redan *utstötta* ökar. De grupper som däremot har en tydligare anknytning till exempelvis arbetsmarknaden tenderar i stället att minska i kriminalitet. Sådana förändringar kan leda till en ökad polarisering lagöverträdare emellan. Det finns därtill en risk att kriminalpolitiska förändringar bidrar till en ökad polarisering på så sätt att de lagöverträdare som anses mest socialt belastade hålls insatta i fängelse medan de mindre belastade lagöverträdarna döms till icke frihetsberövande påföljder.

3.2.2 Symbolpolitik och ett folkligt styre

3.2.2.1 *Den allmänna folkviljan*

”Det skulle dock kunna hävdas att vad som bestämmer reaktionerna inte är brottsutvecklingen i sig utan allmänhetens tilltro till att politikerna gör något åt brottsligheten.”¹²⁰

I Nationella trygghetsundersökningen som publicerades i oktober 2023¹²¹ presenteras allmänhetens utsatthet för brott och otrygghet samt förtroende för

---

¹¹⁸ Martinsson, *Trender och tendenser i den samtida straffrättsanvändningen – sett genom åtgärder mot terroristrelaterad och gängrelaterad brottslighet*, s. 233.

¹¹⁹ Martinsson, *Trender och tendenser i den samtida straffrättsanvändningen – sett genom åtgärder mot terroristrelaterad och gängrelaterad brottslighet*, s. 233 – 265.

¹²⁰ Tham, *Från behandling till straffvärde: kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat*, s. 86.

¹²¹ Brottsförebyggande rådet, *Nationella trygghetsundersökningen 2023 – om utsatthet, otrygghet och förtroende* (Rapport 2023:9), Stockholm 2023.

rättsväsendet. Totalt uppger 53 procent av befolkningen att de oroar sig över brottsligheten i samhället i stor utsträckning. Därtill är det hela 85 procent av befolkningen som är av uppfattningen att brottsligheten ökat under de senaste åren.¹²² Sett till hur många procent som uppger att de faktiskt blivit utsatta för brott, 20,1 procent¹²³, föreligger en stor skillnad mellan rädslan/uppfattningen av brottsligheten och den faktiska utsattheten. Därtill ska tilläggas att förtroendet för rättsväsendet som helhet, polisen, domstolarna, kriminalvården samt åklagarna minskat jämfört med 2022.¹²⁴ Undersökningen visar dessutom att oro för brottslighet och tron på att denna ökat är större i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med socioekonomiskt blandade områden och områden med goda socioekonomiska förutsättningar. Även förtroendet till rättsväsendet i sin helhet är större i områden med goda socioekonomiska förutsättningar jämfört med områden med socioekonomiska utmaningar.¹²⁵

Tham menar att den ökade rädslan för brottsligheten inte har någon förankring i människors verkliga erfarenheter av densamma. Den ökade rädslan tycks snarare konstrueras genom opinionsbildares påståenden om att brottsligheten blivit mer utbredd och allvarligare. Medborgarna blir på så sätt beroende av opinionsbildningens porträttering av brottsbilden, vilket riskerar att visa sig i olika typer av trygghetsundersökningar som den ovan. Rädslan baseras således inte på medborgarnas eget vardagsliv utan snarare på vad andra hävdar.¹²⁶

Med det ”folkliga styrandet”, synonymt med det ”sunda förnuftet” eller ”det allmänna rättsmedvetandet”, menas allmänhetens uppfattning av brott och straff. Det kan beskrivas som det allmännas upplevelse av ett

---

¹²² Brottsförebyggande rådet, *Nationella trygghetsundersökningen 2023 – om utsatthet, otrygghet och förtroende*, s. 12 f.

¹²³ Brottsförebyggande rådet, *Nationella trygghetsundersökningen 2023 – om utsatthet, otrygghet och förtroende*, s. 7.

¹²⁴ Brottsförebyggande rådet, *Nationella trygghetsundersökningen 2023 – om utsatthet, otrygghet och förtroende*, s. 16 ff.

¹²⁵ Brottsförebyggande rådet, *Nationella trygghetsundersökningen 2023 – om utsatthet, otrygghet och förtroende*, s. 22 ff.

¹²⁶ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 150.

brottsproblem.¹²⁷ I övergången till straffvärde i svensk påföljdsbestämning fick det allmänna rättsmedvetandet ett större utrymme att växa, något som inte var möjligt under tiden med behandlingsideologin. Under framväxten av det allmänna rättsmedvetandets betydelse för kriminalpolitiken poängterades att det ur en demokratisk synvinkel är viktigt att allmänheten uppfattar straffrättskipningen som begriplig och rättfärdigande. Däremot belyser Victor hur viktigt det är att inte låta missnöje och bristande kunskap leda till lagändringar.¹²⁸ Utmärkande för det allmänna rättsmedvetandet idag är att kriminalpolitiken inte längre tycks styras av rättigheter utan snarare av demokratin och folkets uppfattningar om brott och straff. Experterna som tidigare dominerat kriminalpolitiken får nu ge företräde åt politiker och media. Den allmänna folkviljan blir nu ett steg i rättfärdigandet av skärpta straff och hårdare kriminalpolitik.¹²⁹

En upplevd ökning av brottsligheten tenderar ofta att öka kravet på en striktare kriminalpolitik. Om rättsväsendet inte lyckas absorbera brottsligheten minskar därmed tilltron till kriminalpolitiken. Politikerna sätts på så sätt under ökat tryck för att visa handlingskraft.¹³⁰ På samma sätt ställs brottsoffrets rättigheter mot den misstänktes eller den skyldiges rättigheter som länge varit central i kriminalpolitiken. Fokus flyttas från grundläggande juridiska principer inom straffrätten till hårdare straff och brottsoffrets ställning. Även de ovan beskrivna trenderna visar på en riktning mot högerpopulistisk kriminalpolitik som får stöd av den presenterade brottsbilden av organiserad brottslighet och allvarligt skjutvapenvåld. Den organiserade brottsligheten beskrivs som härstammande från andra kulturer

---

¹²⁷ Andreas Anderberg., "Det allmänna rättsmedvetandet och några svenska förarbeten på straffrättens område 2008–2018." s. 256, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab.*, Vol. 3, 251–267, 2020. [<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:mau:diva-37017>].

¹²⁸ Dag Victor., "Rättsmedvetande och straffvärde." i; *Förhandlingarna vid det tjugonionde nordiska juristmötet i Stockholm 19–21 augusti 1981 D. 2 (Bil. 5–17)*, [Sv. lokalstyr. för de nordiska juristmötena], Stockholm, 1982, 149 - 168.

¹²⁹ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 164; Garland, *What's wrong with penal populism? Politics, the Public and Criminological Expertise*, s. 259.

¹³⁰ Tham, *Från behandling till straffvärde: kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat*, s. 86.

än den svenska, något ”importerat”. Denna alarmism i beskrivandet av den organiserade brottsligheten är tydlig i dagens kriminalpolitik.¹³¹

Jareborg diskuterar det allmänna rättsmedvetandet som den ”allmänna teorin”, vilken grundar sig på uppfattningar om sunt förnuft snarare än kriminologisk forskning. Den allmänna teorin förespråkar dessutom strängare straff eftersom uppfattningen är att det leder till mindre brottslighet. Något som däremot måste tas med i beräkningen är upptäcktsrisken för brott. Upptäcktsrisken är normalt för låg för att straffhot ska ha möjlighet att påverka mängden brottslighet. Det allmänna rättsmedvetandets övertro på kriminaliseringars och straffskärpnings betydelse leder ofrånkomligen endast till prestationsunderskott och symbolisk lagstiftning.¹³² Symbolisk lagstiftning kommer diskuteras närmare nedan.

Sverige är emellertid en demokrati där folkligt stöd är avgörande för att politik ska kunna drivas. Anderberg beskriver det som en balansgång mellan juridisk expertis och den allmänna folkviljan för att undvika både kunskaps- samt demokratiunderskott.¹³³

Vissa frågar sig hur lagstiftaren bör ställa sig i en situation där den allmänna folkviljan anses vara *fel*. Fel i bemärkelsen att det strider mot exempelvis grundläggande mänskliga rättigheter. Det är inte otänkbart att en utveckling mot en mer högerpopulistisk riktning realiserar genom att argumentera för den allmänna folkviljan i rättfärdigandet av en mer repressiv kriminalpolitik.¹³⁴ Den allmänna folkviljan kan dessutom användas för att visa handlingskraft.¹³⁵ Krister Thelin instämmer i kravet på handlingskraft

---

¹³¹ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 164 ff.

¹³² Jareborg, *Vilken sorts straffrätt vill vi ha? - Om defensiv och offensiv straffrättspolitik*, s. 31 f.

¹³³ Anderberg, *Det allmänna rättsmedvetandet och några svenska förarbeten på straffrättens område 2008–2018*, s. 254.

¹³⁴ Anderberg, *Det allmänna rättsmedvetandet och några svenska förarbeten på straffrättens område 2008–2018*, s. 254 f.

¹³⁵ Anderberg, *Det allmänna rättsmedvetandet och några svenska förarbeten på straffrättens område 2008–2018*, s. 257.

och menar att medial opinionsbildning leder till krav på lagändring som i sin tur sätter press på lagstiftaren.¹³⁶

I en undersökning som gjorts med syfte att utreda huruvida allmänhetens rättsuppfattning stämmer överens med påföljdsbestämningen i praktiken, framgår att allmänheten i majoriteten av fallen underskattat domstolens bedömning och dessutom anger lägre straff än vad domstolspanelen i undersökningen angett. Detta trots att företrädarna för det allmänna, innan de fick information om och möjlighet att diskutera fallen, ansett att straffen i Sverige är för *milda*. Resultatet av undersökningen visar att ju mer information i ett konkret fall en person får, desto mindre straffbenägenhet.¹³⁷ Det kan med andra ord sägas, utifrån undersökningen i fråga, att den allmänna rättsuppfattningen bygger på en falsk tro att domstolarna dömer för mildt och att straffen är för milda.

Träskman kopplar det allmänna rättsmedvetandets krav till förslagen om strängare straff inom den kriminalpolitiska debatten. Han menar att det i förarbeten tydligt framgår att straffskärpningar motiveras av människors ”rättskänsla”. Likt de föregående jämför Träskman användandet av det allmänna rättsmedvetandet i kriminalpolitiken med populism när det argumenteras för strängare straff och en hårdare kriminalpolitik. Samtidigt framhåller han vikten av att det allmänna rättsmedvetandet används på *rätt* sätt.¹³⁸

3.2.2.2 *Symbolpolitik*

Tham beskriver att svenska politiker numera har en tendens att använda kriminalpolitiken som en plattform för att uttrycka grundläggande sociala värderingar. På så sätt rättfärdigas också straffskärpningar genom viljan att

---

¹³⁶ Krister Thelin., ”Var hittar vi det allmänna rättsmedvetandet? Några reflektioner i anledning av en tingsrättsdom.” s. 713 ff. i; *Festskrift till Håkan Hydén*, Reza Banakar, Karl Dahlstrand & Håkan Hydén (red.), 713–724. Lund. Juristförlaget i Lund, 2018.

¹³⁷ Kristina Jerre & Henrik Tham., *Svenskarnas syn på straff [Elektronisk resurs] (Rapport 2010:1)*, Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet, 2010, s. 67 ff. [http://www.criminology.su.se/content/1/c6/02/14/71/Svenskarnas_syn_pa_straff.pdf].

¹³⁸ Per Ole Träskman., ”Skapas det allmänna rättsmedvetandet av att vi är medvetna eller omedvetna?” *SvJT*, 2015, s. 428–439. [Egen kursivering].

lagstifta bort oönskade beteenden. Ungdomsbrottslighet samt drogpolitiken är typiska områden där symbolpolitik används.¹³⁹

Martinsson beskriver vidare hur syftet med dagens kriminalpolitik snarare är att sända tydliga politiska budskap baserade på känslorargument. Med dessa argument vill politikerna gärna visa att de tar avstånd från brottsligheten och tar densamma på allvar. Att använda denna typ av symbolpolitik förstärker distinktionen mellan de som begår brott och de ”goda” medborgarna.¹⁴⁰ Andersson & Nilsson menar därtill att problemdefinitionen samt lösningarna av brottsligheten numera är allmänpolitiskt accepterat och att det föreligger en konsensus riksdagspartierna emellan. Den kriminalpolitik vi idag ser handlar mer om att göra medborgarna nöjda och fortsättningsvis följa den kriminalpolitik som går hem hos väljarna.¹⁴¹

Frihetsstraffet framstår därtill som det enda effektiva medlet mot brottsligheten. Jareborg beskriver att det finns en överspänd tro hos både allmänheten och lagstiftaren på att fängelsestraff är en effektiv åtgärd, något som han ser som ett allvarligt kriminalpolitiskt problem.¹⁴² En minskad användning av fängelsestraff innebär en humanare straffrättspolitik.¹⁴³ Det ska däremot tilläggas att Jareborg skiljer straffrättspolitik från kriminalpolitik och menar att den senare innebär en rad andra brottspreventiva åtgärder än bara kriminalisering och bestraffning.¹⁴⁴

---

¹³⁹ Tham, *Law and order as a leftist project? The case of Sweden*, s. 416 f.

¹⁴⁰ Martinsson, *Trender och tendenser i den samtida straffrättsanvändningen – sett genom åtgärder mot terroristrelaterad och gängrelaterad brottslighet*, s. 250 f.

¹⁴¹ Robert Andersson & Roddy Nilsson., *Svensk kriminalpolitik*, Uppl. 2, Stockholm: Liber, 2017, s. 213.

¹⁴² Nils Jareborg, ”Defensiv och offensiv straffrättspolitik” *Nordisk tidsskrift för kriminalvetenskap*, Årg 81, Nr 1, 1994, s. 49 ff.

¹⁴³ Jareborg, *Vilken sorts straffrätt vill vi ha? – om defensiv och offensiv straffrättspolitik*, s. 33.

¹⁴⁴ Jareborg, *Vilken sorts straffrätt vill vi ha? – om defensiv och offensiv straffrättspolitik*, s. 36.

4 En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga – en diskursanalys

Diskursanalysen fokuserar huvudsakligen på hur problemet beskrivs i direktivet och utredningen om ungdomsfångelser i förhållande till de kriminalpolitiska trenderna. Analysen är emellertid både deskriptiv och normativ på så sätt att den syftar till att beskriva problemet som framställs i utredningen samtidigt som en viss utvärdering av problembeskrivningen görs.

Analysen kommer ta avstamp i direktivet samt utredningens problembeskrivning för att sedan besvara hur de kriminalpolitiska trenderna förhåller sig till denna problembeskrivning. Det ska noteras att betänkandet skiljer sig från direktivet på så sätt att det är utformat av en oberoende utredare, inte regeringen eller riksdagen. Den politiska kommunikationen blir därav inte lika tydlig i betänkandet som den annars är och redogjorts för i föregående avsnitt. Med politisk kommunikation menar jag de budskap som politiker sänder inom ramen för exempelvis debatter eller politiska budskap på sina sociala kanaler. Dessa budskap är ofta anpassade och färgade efter partiets politik med tydliga ställningstaganden i syfte att nå medborgarna. Denna politiska kommunikation saknas därmed i utredningen eftersom denna är oberoende av politisk färg och genomförs objektivt. Trots avsaknaden av politisk kommunikation kan utredningen emellertid analyseras mot de kriminalpolitiska trenderna.

4.1 Hur beskrivs problemet...

4.1.1 ...i direktivet?

I direktivet till betänkandet beskrivs inledningsvis utredarens uppdrag att ”föreslå lämpliga förändringar” vad gäller frihetsberövande påföljder för lagöverträdare under 18 år. Anledningen till behovet av en utredning beskrivs vara att utforma en ordning där tillräckligt ingripande reaktioner vid mycket allvarlig brottslighet är möjlig. Uppdraget innefattar även ett övervägande kring vilken myndighet som lämpar sig bäst för verkställighetsuppdraget av

de i utredningen föreslagna frihetsberövande påföljderna.¹⁴⁵ Det nämns dock uttryckligen att både riksdag och regering är överens om utgångspunkten att verkställigheten av en frihetsberövande påföljd ska flyttas från SiS till Kriminalvården.¹⁴⁶ Redan här tycks det finnas en vilja från uppdragsgivaren, regeringen, att reglera de frihetsberövande påföljderna för unga under 18 år. Det är således inte en fråga *om* en förändring ska ske, utan snarare *hur*.

Vidare beskrivs i direktivet den långa tradition av särbehandling av unga lagöverträdare i påföljdssystemet, som alltså anses viktig. Exempelvis att straffrättsliga ingripanden mot unga bygger på erfarenheten att unga ofta brister i mognad samt har begränsade erfarenheter. Därtill är det viktigt att barnkonventionens bestämmelser, som numera är svensk lag, beaktas vid alla åtgärder som rör barn. I direktivet framgår emellertid också att påföljdssystemet bygger på en intresseavvägning och att det ställs krav på tillräckligt ingripande påföljder. Ett frihetsberövande anses nödvändigt när en ung person under 18 år begår ett allvarligt brott.¹⁴⁷

Regeringen menar vidare på att den nuvarande ordningen brister och att det finns särskilda behov kopplade till den brottslighet vi ser idag. Brottsligheten beskrivs som förändrad och påföljdssystemet vad gäller unga lagöverträdare måste kunna möta kriminalpolitikens krav på förebyggande av brott, tillräckligt ingripande påföljder, trovärdighet samt barns särskilda behov. Ändringar i påföljdssystemet för unga tycks enligt direktivet legitimeras av dels tidigare överväganden som gjorts avseende straffsystemet, dels av den stigande förekomsten av skjutvapenvåld och explosiva varor. Uppdragsgivaren nämner därtill kopplingen till kriminella nätverk och att unga personer som begår mycket allvarlig brottslighet ingår i dessa. Det krävs således adekvata sanktioner för att skydda människor mot allvarlig brottslighet, trots att det är unga som gör sig skyldiga. Enligt regeringen

---

¹⁴⁵ Se Dir. 2021:99, s. 1.

¹⁴⁶ Dir. 2021:99, s. 9.

¹⁴⁷ Se Dir. 2021:99, s. 4 f.

saknar unga lagöverträdare dessutom incitament för att delta i återfallsförebyggande åtgärder så som lagstiftningen är utformad idag.¹⁴⁸

Tilltron till straffsystemet nämns återigen som en viktig punkt i förhållande till verkställigheten av en frihetsberövande påföljd. I samma avsnitt nämns även brottsoffrets rätt till skydd samt upprätthållandet av ett samhällsskydd vilket inte kan tillgodoses om verkställigheten inte sker som den ska på grund av exempelvis avvikande eller fritagningar från ungdomshem. I anslutning till exemplet om fritagningar nämns även anknytningen till kriminella nätverk. Problemet i denna del beskrivs vara den verkställande myndighetens förutsättningar för att genomföra verkställigheten på bästa möjliga sätt. Det gäller såväl brister i säkerheten på dessa särskilda ungdomshem som brister i vården av unga lagöverträdare som ingår i gängkriminalitet.¹⁴⁹ I uppdragsbeskrivningen skriver regeringen bland annat att även kompletterande lösningar kan övervägas, som att döma till fängelse under vissa förutsättningar i stället för sluten ungdomsvård. Slutligen menar regeringen att, om den nuvarande ordningen föreslås behållas, den föreskrivna maximitiden för sluten ungdomsvård då ska höjas.¹⁵⁰

Det beskrivna problemet tycks således vara det ökade skjutvapenvåldet mellan kriminella nätverk och bristen på tillräckligt ingripande påföljder för unga under 18 år. Underförstått går det i direktivet att tyda en känsla av otrygghet och behov av att skydda människor mot allvarlig brottslighet. Att låta Kriminalvården ta över verkställigheten rättfärdigas dels av att SiS inte har rätt förutsättningar, dels av att de nyligen ansetts vara bäst lämpade att verkställa påföljden ungdomsövervakning. Jag återkommer till hur denna beskrivning av problemet förhåller sig till de kriminalpolitiska trenderna nedan.

---

¹⁴⁸ Se Dir. 2021:99, s. 6 f.

¹⁴⁹ Se Dir. 2021:99, s. 7 ff.

¹⁵⁰ Dir. 2021:99, s. 10 f.

4.1.2 ...i betänkandet?

Utredningen beskriver hur det senaste decenniets ökning av straffskärpningar visar på hur den allmänna synen på straff blivit strängare. Utredaren menar därtill att denna strängare syn måste beaktas även fortsättningsvis.¹⁵¹ Liksom i direktivet beskriver utredningen hur samhällets skyddsbehov mot allvarlig brottslighet samt brottsofferperspektivet måste tillgodoses genom tillräckligt ingripande påföljder. Detta gäller även i de fall ett barn har begått eller återfallit i allvarlig brottslighet. Det faktum att barn och unga idag ingår i kriminella gäng i högre utsträckning än tidigare motiverar en lagändring som möter behovet av stärkta insatser vad gäller förebyggandet av brott samt skärpta reaktioner.¹⁵² Genom att antalet straffskärpningar ökat på senare tid, som i sin tur påverkar frihetsstraffets längd, ställer det krav på förändringar vad gäller frihetsberövande påföljder för unga.¹⁵³

En förändring motiveras dessutom av att samhället och brottsligheten på flera sätt har förändrats jämfört med för tjugo år sedan då påföljden slutna ungdomsvård infördes. Även här poängteras den utveckling vad gäller en alltmer brottsbelastad grupp unga som begår allvarligare brott inom ramen för kriminella nätverk där användningen av illegala skjutvapen och explosiva varor ökat. Dessa skjutvapen och explosiva varor används inte sällan i fall av dödligt våld mot andra kriminella nätverk där andra unga ingår. De barn och unga som är i riskzonen att involveras i kriminella nätverk är oftast de som växer upp i utsatta områden där kriminella nätverk är etablerade.¹⁵⁴

Utöver att den senaste tidens straffskärpningar troligtvis påverkar längden på strafftiderna menar utredaren även att den relativt nya påföljden *Ungdomsövervakning* kan komma att påverka de frihetsberövande påföljderna för unga och leda till längre strafftider. Det krävs således en lagändring för att inte hamna i allt för stora ålderskillnader mellan intagna

---

¹⁵¹ SOU 2023:44, s. 259.

¹⁵² SOU 2023:44, s. 261.

¹⁵³ SOU 2023:44, s. 265.

¹⁵⁴ SOU 2023:44, s. 264.

som längre strafftider riskerar att leda till. Påföljden sluten ungdomsvård, som den är utformad idag, lämpar sig därför inte längre när strafftiderna förlängs.¹⁵⁵ Därtill menar utredaren att det finns en politisk samsyn om att en strängare kriminalpolitik är nödvändig, återigen på grund av det ökade skjutvapenvåldet inom och mellan kriminella nätverk.¹⁵⁶ På så sätt motiveras en ändring i detta fall på grund av tidigare och kommande lagändringar i en mer repressiv riktning. Genom att strafftiderna förlängts, och troligen kommer förlängas ännu mer, passar påföljden sluten ungdomsvård som den är reglerad idag, inte längre in.

I utredningen nämns dessutom andra, redan genomförda men också tänkbara, förändringar som berör åldersgruppen 15–17 år och påverkar den i uppsatsen aktuella utredningen.¹⁵⁷ Exempelvis nämns *Dir. 2023:112* som innebär skärpta regler för unga lagöverträdare. Bland annat ska en utredare överväga och lämna förslag om en sänkning av straffmyndighetsåldern, om lämpligt. Utredaren ska därtill föreslå ändringar som innebär att det vid straffmätningen ska få minskad betydelse vilken ålder lagöverträdaren har. Slutligen ska det utredas hur Kriminalvården kan involveras mer i åtgärder som rör unga lagöverträdare.¹⁵⁸ I förhållande till den förevarande utredningen kan ett tydligt mönster utläsas. Uppdragsgivaren sätter även här ramen för den kommande utredningen och uppmanar utredaren att *föreslå* ändringar snarare än att överväga. Dessutom ser vi åtgärder som går i en tydligt mer repressiv riktning, vilket även kan utläsas av *Dir. 2023:112 - Skärpta regler för unga lagöverträdare*.

I betänkandet kan en förändring i diskussionen om repressiva åtgärder och ett behov av förändring för att möta samhällets utmaningar tydliggöras. Även förändringen i kriminalpolitiken speglas i de oberoende utredningarna, denna inkluderad. Med beaktande av direktivet är det dessutom svårt för utredaren att föreslå något annat än en ordning som lever upp till politikernas och samhällets krav. Frågan en kan ställa sig är om utredningen hade haft samma

---

¹⁵⁵ SOU 2023:44, s. 270.

¹⁵⁶ SOU 2023:44, s. 269.

¹⁵⁷ Se SOU 2023:44, s. 281.

¹⁵⁸ Se *Dir. 2023:112 Skärpta regler för unga lagöverträdare*.

utformning i det fall utgångspunkten varit en annan. I detta fall är det tämligen redan bestämt genom regeringens direktiv och riksdagens tillkännagivande att en förändring ska ske och är motiverad utifrån en förändrad brottsbild. Det finns en tendens i utredningen att verka för att rättfärdiga förslaget om ungdomsfängelser i Kriminalvårdens regi.

Jag vill även lyfta fram vad som inte problematiseras i utredningen. Bland annat beskrivs kort vilka barn ungdomsfängelser kommer beröra; de som begår mycket allvarlig brottslighet och som ofta lever i utsatta områden där kriminella nätverk är särskilt etablerade. Anledningen till behovet av en förändring beskrivs vara att brottsbilden inte är densamma som när slutet ungdomsvård infördes för tjugo år sedan samt att de särskilda ungdomshemmen inte uppfyller krav på samhällsskydd och säkerhet. När brottsbilden beskrivs är det tydligt i både direktivet och betänkandet att orsaken till brottsligheten är kriminella nätverk etablerade i utsatta områden. Däremot gör utredaren endast konstateranden kring *vilka* barn som drabbas av frihetsberövande påföljder till följd av sin egen brottslighet. Det konstateras, åtminstone underförstått, att det främst är barn i utsatta områden som kommer bli föremål för frihetsberövande påföljder, med tanke på att det främst är dessa barn som figurerar i kriminella nätverk. I avsnitt 6.3 (i betänkandet) ger utredaren en beskrivning av de barn och unga som döms till frihetsberövande påföljder. Det beskrivs emellertid inte som ett problem i utredningen *att* det är barn från utsatta områden som kommer dömas till frihetsberövande påföljder, utan endast att det är dessa barn som ingår i kriminella nätverk och utgör ett problem för samhället. Det blir således problematiskt för bedömningen av utredningen när inte hela brottorsaken lyfts fram utan endast görs konstateranden kring den.

4.2 Hur kan problemen som beskrivs i utredningen om ungdomsfängelser förstås i förhållande till de kriminalpolitiska trenderna?

4.2.1 Gärningsman eller samhällsfara?

”De unga som kommer i fråga för en frihetsberövande påföljd har begått allvarliga brott eller har återfallit i allvarlig brottslighet. Det är alltså nödvändigt att ta hänsyn till sådana aspekter som kan öka graden av tvång och kontroll, inte minst brottsofferperspektiv och intresset av samhällsskydd.”¹⁵⁹

Idag handlar kriminalpolitiken i princip uteslutande om gängbrottslighet, unga i utsatta områden samt skjutvapenvåld. I direktivet och betänkandet ovan beskrivs hur skyddet för medborgarna måste säkras från de kriminella nätverken och de ungdomar som begår allvarlig brottslighet.

I takt med att medborgarnas syn på de problem som samhället står inför har förändrats har ett större utrymme för värdepolitik skapats.¹⁶⁰ En av dessa värdefrågor tar sikte på ”svenskhet” som tenderar att rama in vad som är ”svenskt” och ”inte svenskt”. Tidigare förklarades brottslighet inom kriminalpolitiken i termer av klass, vilket nu ersatts av argument om värden och kultur. Det nationella perspektivet har således slagit rot i den svenska kriminalpolitiska diskussionen.¹⁶¹ Grunden i den högerpopulism som växt fram och dess avtryck inom politiken är dessutom att misstänkliggöra invandrare och det som känns *okänt/främmande*. Medborgarnas och statens skydd sägs på så sätt vara i fara genom, bland annat, okontrollerad invandring.¹⁶²

Fokus i kriminalpolitiken ligger numera på att skilja de som begår allvarlig brottslighet från de ”goda” medborgarna. Diskussionen tenderar att porträttera grov organiserad brottslighet och kriminella nätverk som

---

¹⁵⁹ SOU 2023:44, s. 265.

¹⁶⁰ Peter Mair., *Ruling the void: the hollowing of Western democracy*, London: Verso, 2013, s. 99 ff.; Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 156 f.

¹⁶¹ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 156 f.

¹⁶² Pratt, *Populism, Punishment and the Threat to Democratic Order : The Return of the Strong Men*, s. 11.

härstammande från något *främmande*. De som begår brott framställs som kriminella, härstammande från utsatta (inte sällan invandringstäta) områden. Sverigedemokraternas uttalande som framgår i avsnitt 3.1.2 ovan beskriver s.k. utsatta områden som hemvist för illegala invandrare och gäng, vilket också anspelar på att det är dessa människor som är problemet och anledningen till att ”*en del områden är så förstörda*”. När utsatta områden och gängkriminalitet sedan beskrivs inom kriminalpolitiken, och i utredningen om ungdomsfängelser, är bilden av gärningsmannen (den unge lagöverträdaren) inte bara att denne begått ett brott utan att denne också är roten till ett samhällsproblem.

Betänkandet beskyller emellertid inte dessa unga lagöverträdare från utsatta områden för att vara roten till ett samhällsproblem. Däremot i direktivet till utredningen, som Socialdemokraterna utformade, framgår tydligt att det finns en önskan om mer repressiva åtgärder gentemot dessa unga lagöverträdare. Utredningen har således inte fria händer utan utgår från en politisk vilja om ”hårdare tag”. Samma politiska vilja som ofta porträtterar dessa unga lagöverträdare, gärningsmän, som fiender. Därtill fokuserar både direktivet och utredningen om ungdomsfängelser på de kriminella nätverken i sin framställning. Det blir således tydligt att det är denna typ av brottslighet man vill komma åt genom mer repressiva åtgärder.

De utsatta områdena betonas därtill som hemmaplan för de kriminella gängerna. Samma områden och gäng som den unge lagöverträdaren, tillika gärningsmannen, befinner sig i. På så sätt förstärks också bilden av *det främmande* och problemet som något *importerat*. Problemet framställs inte ligga i ungas konsekvenstänk eller socioekonomiska faktorer, utan framstår vara att dessa utsatta områden föder kriminella som inte är i linje med *svenska* värderingar. Detta är ett tydligt exempel på hur tidigare förklaringar till brott, som klass, nu ersätts med argument om *svenska* värden och kultur. Denna utveckling är inte kännetecknande för kriminalpolitiken utan utgör en del av i princip hela det politiska fältet. Utsatta områden framstår således som främmande och leder till en distinktion människor och lagöverträdare emellan.

Martinsson menar därtill att tendensen till en mer populistisk slagsida kan bero på skiftet i välfärdsstatsargumenten som länge varit central i svensk politik. Numera framhålls välfärdsstatens exkluderande sida snarare än dess inkluderande på så sätt att människorna som befinner sig utanför välfärdsstaten sägs hota densamma.¹⁶³ Detta för också tankarna till en ökad anspelning på ”svenska värderingar” och invandringsrelaterade frågor. Integrationsaspekter kopplas inte sällan ihop med frågor om gängrelaterad brottslighet, som vi kan se i Sverigedemokraternas retorik enligt exemplet ovan. Utsatta områden likställs med invandringstäthet och socioekonomiska problem. Dessa människor som befinner sig utanför välfärdsstaten, exkluderade, framställs som ett hot mot välfärdsstatens inkluderande sida. Paralleller med hur gärningsmannen, den unge lagöverträdaren, framställs kan således dras till hur dessa utsatta invandringstäta områden framställs som ett hot mot välfärdsstaten.

Trygghetspolitiken tenderar dessutom att dela upp medborgare i kategorier av ”moraliska” eller ”omoraliska”. De som inte tar ansvar för tryggheten blir således omoraliska och har inte rätt till lokalsamhällets gemenskap. De som emellertid tar ansvar och utgör en moralisk medborgare blir inkluderade. Sättet att särskilja medborgare på detta sätt beskriver Andersson som en *exkluderande inklusion*. Det är exkluderandet av dem som inte hör hemma som skapar inkluderande och samhörighet. Vi måste på så sätt spegla det omoraliska för att veta vad det moraliska medborgarskapet innebär.¹⁶⁴ I distinktionen mellan ”de goda” och ”de onda” görs även paralleller till synen på den terroristrelaterade brottsligheten. Gängbrottsligheten likställs således med terrorism och de unga lagöverträdarna inom kriminella nätverk som terrorister. Denna distinktion har sin grund i moralismen. Från att tidigare förklarat brottsligheten i termer av samhällets misslyckande riktas nu ansvaret till den enskilde individen.

---

¹⁶³ Martinsson, *Trender och tendenser i den samtida straffrättsanvändningen – sett genom åtgärder mot terroristrelaterad och gängrelaterad brottslighet*, s. 251 ff.

¹⁶⁴ Andersson, *Tryggare kan ingen vara – En svensk kriminalpolitik för 2010-talet?*, s. 146 f.

Ett allt större fokus på brottsoffret i kriminalpolitiken kan också tänkas vara en konsekvens av porträtteringen av gärningsmannen. I citatet som inledde detta avsnitt framgår att det är nödvändigt med en ökad kontroll med hänsyn till samhällsintresset och brottsofferperspektivet. Brottsoffrets roll kan på så sätt sägas ha fått en starkare ställning inom kriminalpolitiken än tidigare. Moderaterna skriver exempelvis:

”Svensk rättspolitik värnar i praktiken ofta gärningsmännen, framför tryggheten och respekten för dagens och morgondagens brottsoffer. Vidare ska vi betänka att ett brott drabbar många: dels den som blir utsatt för brottet, dels familjen och vänner till offret. Trots det är det ofta gärningsmannen som står i fokus för samhällets olika insatser. Vi vill förändra detta i grunden. Vår bestämda uppfattning är att samhället alltid ska stå på brottsoffret sida.”¹⁶⁵

Brottsofferperspektivet lyfts även fram i utredningen om ungdomsfängelser som en grund för rättfärdigande av densamma. Budskapet verkar vara att det inte går att värna både brottsoffret och gärningsmannen samtidigt, att dessa är motstående intressen. Därtill tycks utredningen om ungdomsfängelser samt kriminalpolitiken i stort förmedla att alla ”goda medborgare” är potentiella brottsoffer för skjutvapenvåldet genom att hänvisa till krav på samhällsskydd för att legitimera åtgärden. I nedan avsnitt diskuteras närmare kring kravet på samhällsskydd.

4.2.2 Det sunda förnuftet och kravet på trygghet

”Även om det alltså är fråga om barn i lagens mening är det också nödvändigt att ta hänsyn till andra aspekter såsom brottsofferperspektiv och samhällets behov av skydd. Samhället har i viss mån förändrats sedan slutet ungdomsvård infördes så att det numera är fler barn och unga som döms för de allvarligaste brotten eller för flera allvarliga brott. Barn och unga ingår också i högre utsträckning än tidigare i kriminella gäng eller andra liknande konstellationer där det begås brott. Det innebär i sig att det finns behov av att samhället stärker sina insatser för att

---

¹⁶⁵ Moderaterna. ”Vår politik: Hur får vi ordning på brottsligheten”, [<https://moderaterna.se/var-politik/hur-far-vi-ordning-pa-brottsligheten/>], (Hämtad: 2023-11-23). För att ta del av hela budskapet, se länk.

förebygga brott och skärper reaktionen på allvarlig brottslighet.”¹⁶⁶

Begreppet ”trygghet” har kommit att få ett självständigt värde och spelar en allt större roll i den kriminalpolitiska diskussionen idag.¹⁶⁷ Dagens trygghetspolitik handlar inte längre så mycket om välfärdsstatens trygghetsfrågor, utan snarare om rätten att *inte* utsättas för fysiskt våld eller liknande. Därtill framstår brottsligheten som en otrygghet för hela samhället, trots att endast en liten (med ändå betydelsefull) del riskerar att faktiskt utsättas. Begreppet ”trygghet” används i utredningen om ungdomsfängelser på samma sätt. Lagstiftningen påstås som den är utformad i dagsläget inte vara tillräcklig för att skapa trygghet, varken för medborgarna eller de unga lagöverträdarna.

För att legitimera kriminalpolitiken måste brottsproblemet beskrivas som ett hot mot samhället och något som tas på allvar. På så sätt ifrågasätts också forskarnas/experternas bild av brottsligheten då den inte alltid stämmer överens med det brottsproblem allmänheten *upplever*.¹⁶⁸ Känslor av hot mot samhället, innebärande osäkerhet, oro och rädsla, kan leda till att straff legitimeras.¹⁶⁹ Begrepp som ”trygghet”, ”rädsla” och ”samhällshot” används därmed i utredningen för att visa att man står på samhällsgemenskapens sida i kampen mot gängbrottsligheten. Det inledande citatet vittnar exempelvis om behovet av ett starkare samhällsskydd mot de barn som begår brott inom ramen för kriminella nätverk. Trots att det är barn i lagens mening motiveras mer ingripande åtgärder av den allvarliga brottslighet dessa unga är en del av. Man ställer på så sätt upp dessa barn och kriminella nätverk som ett hot mot samhället och dess trygghet.

Den Nationella trygghetsundersökningen (se [avsnitt 3.2.2.1](#) i denna uppsats) antyder vidare att medborgarna i Sverige upplever att brottsligheten ökat. Därtill är det en ökad andel som uppger att de har en *rädsla* för att utsättas för

---

¹⁶⁶ SOU 2023:44, s. 261.

¹⁶⁷ Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, s. 159.

¹⁶⁸ Andersson, *Tryggare kan ingen vara – En svensk kriminalpolitik för 2010-talet?*, s. 155 ff.

¹⁶⁹ Hermansson, *Emotional expressions in the Swedish discourse on crime. A comparison of the 2018 Moderate and Social Democratic election campaigns*, s. 48.

brott. Det som är värt att reflektera över är att det är en förhållandevis liten andel som uppger att de faktiskt blivit utsatta för brott sett till hur många som upplever en rädsla för detsamma. Det kan finnas många olika förklaringar till att skillnaden mellan den upplevda och den faktiska brottsligheten är så stor. En förklaring skulle kunna vara att opinionsbildare påstår att brottsbilden blivit mer omfattande och allvarigare. Medborgarna upplever på så sätt att denna bild stämmer överens med verkligheten. Det påverkar den här typen av trygghetsundersökningar på så sätt att den upplevda rädslan inte är förankrad i egna erfarenheter. Moderaterna tar exempelvis upp att den Nationella trygghetsundersökningen visar på en ökad *upplevd* otrygghet hos medborgarna. De fokuserar emellertid inte på den faktiska otryggheten (se avsnitt 3.2.1.4 i denna uppsats).

Denna upplevda ökning av brottsligheten tenderar att ställa krav på kriminalpolitiken och straffsystemet. Kriminalpolitiken måste bli strängare och straffsystemet mer repressivt. Andersson menar därtill att uppmärksammandet av den upplevda otryggheten kan ge medborgarna en känsla av trygghet.¹⁷⁰ Det finns en övertro på att straff skapar ordning i samhället, en övertro som blir allt tydligare i och med utredningen om ungdomsfängelser. Från att tidigare vilja hålla unga lagöverträdare utanför Kriminalvården är man nu fast besluten om att mer ingripande åtgärder krävs för att öka tryggheten.

Pratt menar att högerpartiers etablering inom frågor om lag och ordning kännetecknas av populism genom sättet de formulerar brottsproblemet och hanteringen av densamma. Enda sättet att komma till rätta med den svaga kriminalpolitik som de anser orsakat brottsproblemen är således att tumma på demokratiska principer.¹⁷¹ Det som förmedlas i kriminalpolitiken och den förevarande utredningen om ungdomsfängelser är att kriminalpolitiken behöver vara mer repressiv för att komma till bukt med gängproblematiken och öka tryggheten. På samma sätt antyder utredningen att ungdomsfängelser

---

¹⁷⁰ Andersson, *Tryggare kan ingen vara – En svensk kriminalpolitik för 2010-talet?*, s. 142.

¹⁷¹ Pratt, *Populism, Punishment and the Threat to Democratic Order : The Return of the Strong Men*, s. 14.

är för samhällets liksom de unga lagöverträdarnas bästa. Från att tidigare vilja hålla unga lagöverträdare utanför Kriminalvården till varje pris har man nu börjat tumma på den principen. Även om jag anser att en ska vara försiktig i att slänga begreppet ”populism” efter sig finns det en tendens att vilja lösa brottsproblemet genom att släppa på grundläggande demokratiska principer. Att hålla unga lagöverträdare utanför Kriminalvården kanske inte kan likställas med en sådan princip, men det är i vart fall en kriminalpolitisk utgångspunkt sedan länge. Däremot bör åtgärder som inte längre anses uppfylla sitt mål kunna bli föremål för utvärdering och kritik utan att för den skull kallas populistiska.

Tham beskriver hur högerpartiers alarmism handlar om att kritisera välfärdsstaten uppbyggt av socialdemokratin för den påstått stigande brottsligheten. En beskrivning som sedermera godtagits av Socialdemokraterna (se [avsnitt 3.2.1.4](#) i denna uppsats). Trots att betänkandet om ungdomsfängelser utformats av en oberoende utredare ska poängteras att det var den Socialdemokratiska regeringen som satte bollen kring ungdomsfängelser i rullning. Det är således fel att påstå att denna sorts förslag enbart är högerpolitiska, även om högerpartier historiskt sett förespråkade lag och ordning. Idag är gränsen mellan partiernas kriminalpolitik tämligen flytande. De använder sig alla av en ”lag och ordning”-retorik och anspelar på att stå upp för tryggheten. För vänsterkanten skulle en mer repressiv kriminalpolitik varit otänkbar bara för några decennier sedan. Tham menar därtill att detta skifte i vänsterns kriminalpolitik sannolikt har mer att göra med en ökad *rädsla* för brott snarare än en ökad brottsstatistik. En rädsla som konstrueras av medborgare, intresseorganisationer, media, experter och politiker.¹⁷² I utredningen om ungdomsfängelser hänvisas till ett ökat krav från allmänhetens sida att ingripa hårdare mot kriminella nätverk. Anderberg förklarar den roll som det allmänna rättsmedvetandet spelar i lagstiftningen. Han beskriver att det allmänna rättsmedvetandet används för att legitimera straffskärpningar och motivera reformer.¹⁷³

---

¹⁷² Tham, *Law and order as a leftist project? The case of Sweden*, s. 410 ff.

¹⁷³ Anderberg, *Det allmänna rättsmedvetandet och några svenska förarbeten på straffrättens område 2008–2018*, s. 252.

Den allmänna uppfattningen är därtill att strängare straff leder till minskad brottslighet. I utredningen om ungdomsfängelser intar straff en position som lösning på brottslighet och en garanti för trygghet. Tidigare präglades kriminalpolitiken av en tro på sociala insatser för att motverka brott i samhället. Det var mestadels en tanke som präglades av Socialdemokraterna och välfärdsstaten, som också identifierades starkt med behandlingsideologin. I och med avfärdandet av behandlingsideologin blev utrymmet för det ”sunda förnuftet” emellertid större, vilket minskat experternas inflytande i kriminalpolitiken.

Övergången från expert till politiker tenderar att öka symbol-lagstiftningar i syfte att uppfylla politiska behov snarare än omsorg för straffsystemet. Straffvärdebegreppet blir därtill ett frikort för uttryckandet av åsikter utan någon koppling till rättsliga principer. Det eftertänksamma samtalet har således bytts ut mot valspråk och deviser.¹⁷⁴ Genom att opinionsbildare hänvisar till den upplevda rädslan, exempelvis den Nationella trygghetsundersökningen, kan strängare straff motiveras. Den allt strängare kriminalpolitiken rättfärdigas av det sunda förnuftets tro på att brottsligheten ökar och hårdare straff är lösningen. Den som begår ett allvarligt brott förväntas därmed att straffas hårt. Om inte för att det minskar brottsligheten så åtminstone i vedergällningssyfte.

Det ”sunda förnuftet” får straffrätten att verka tämligen enkel. Kanske är det så enkelt att tro på strängare straff om man själv, som god medborgare, inte riskerar att utsättas för det. Carvalho och Chamberlen menar därtill att en känsla av tillfredsställelse skapas genom bestraffning i tron om att det leder till ordning i samhället. Bestraffning kan på så sätt legitimeras.¹⁷⁵ Problemet med denna typ av straffpopulism är däremot inte att låta kriminalpolitiken formas efter folkets syn på straff utan snarare att endast vissa representationer

---

¹⁷⁴ Victor, *Politik och straffsystem – ett drama under utveckling*, s. 72 ff.

¹⁷⁵ Henrique Carvalho & Anastasia Chamberlen., “Why punishment pleases. Punitive feelings in a world of hostile solidarity.” s. 219 ff. *Punishment & Society*, Vol 20:2, 2017, s. 217-234. [<https://doi.org/10.1177/1462474517699814>].

tillåts dominera debatten. I takt med att populismen får fäste ersätts erfarenhet och expertis med folkets känslor och uppfattningar.¹⁷⁶

Garland menar att kontrollkulturen och en hårdare kriminalpolitik är ett resultat av en kulturell förändring och det allmänna rättsmedvetandets ökade betydelse. Tham beskriver att det förvisso finns likheter mellan Garlands hypotes om kontroll i kriminalpolitiken i Sverige men att det samtidigt finns tydliga skillnader. Den ökade rädslan hos befolkningen förklarar Garland beror på den ökade brottsligheten. Tham menar emellertid att brottsligheten inte ökat även om rädslan för densamma gjort det. Garlands hypotes om en ökad straffrättslig kontroll kan tillämpas på den svenska kriminalpolitiken, däremot ställer sig Tham tveksam till påståendet om att en kontrollkultur uppstått då sådan data saknas för Sverige.¹⁷⁷ Därtill ifrågasätter Andersson att den straffande vändning som Garland beskriver gäller för den svenska kriminalpolitiken i praktiken, eftersom den svenska kriminalpolitiken fortsättningsvis handlar om att förebygga brott. Att den svenska kriminalpolitiken skulle ha blivit mer repressiv och mer ”högerinriktad” är därför felaktigt enligt Andersson.¹⁷⁸

I enlighet med Tham¹⁷⁹ är jag dock av uppfattningen att det har skett en straffande vändning i Sverige, och att ett förslag om ungdomsfängelser är ett i mängden av bevis på detta. Den ökade rädslan hos befolkningen ligger till grund för legitimeringen av ungdomsfängelser. I utredningen belyses gärna det allmänna rättsmedvetandets roll och kravet på trygghet som tillräckliga skäl att införa ungdomsfängelser för åldersgruppen 15–17 år. Avsaknaden av experter ger därtill större utrymme för populism, vilket kännetecknar den straffande vändning som Garland beskriver.

---

¹⁷⁶ Garland, *What’s wrong with penal populism? Politics, the Public and Criminological Expertise*, s. 271.

¹⁷⁷ Henrik Tham., ”Straff-välfärdsstaten och kontrollkultur i svensk kriminalpolitik”, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Vol. 106, 6–18, 2019, s. 7 ff.

¹⁷⁸ Robert Andersson., ”Från behandling till hårdare tag? En kritisk analys av högervårgargumentet i svensk kriminalpolitik”, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 106(1), s. 19–36, 2019. [<https://doi.org/10.7146/ntfk.v106i1.124710>].

¹⁷⁹ Se Henrik Tham., ”Har det verkligen inte skett en straffande vändning? En kommentar”, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Vol. 106(2), 2019, 259–265.

4.3 Är mer repressiva påföljder för unga lagöverträdare önskvärt?

4.3.1 Straff som medel

I samband med att polariseringen ökar finns en risk att oskadliggörande åtgärder förespråkas alltmer i legitimeringen av frihetsstraff.¹⁸⁰ Jareborg förklarar hur straffskärpningar kännetecknas av, vad han kallar, den offensiva straffrättsmodellen. Den defensiva straffrättsmodellen förespråkar emellertid ogärna onödigt repression. Inte heller anser den defensiva modellen att straffsystemet är lösningen på sociala och samhällsliga problem, i motsats till den offensiva modellen som framhäver brottsprevention som centralt.¹⁸¹ Den defensiva modellen präglas vidare av värden som rättssäkerhet och rättvisa och vill ogärna styras av känslor och konflikter.¹⁸²

Den offensiva modellens metoder tenderar att betrakta vissa brottslingar som fiender, höja repressionsnivån samt genomföra ny-och uppkriminaliseringar. Konsekvenserna blir inte sällan överkriminaliseringar, hot om straffrättsliga sanktioner i första hand, minskad förutsebarhet, straffhöjningar, ökat antal frihetsberövanden samt en förändrad syn på lagöverträdare som begår allvarlig brottslighet. Jareborg menar dessutom att som konsekvens av den offensiva straffrätten kan verkställigheten av straff påverkas och leda till en mer kontrollinriktad och inhuman straffverkställighet.¹⁸³ Den offensiva modellen eftersträvar dessutom att uppfylla allmänhetens och massmedias krav på brottsprevention.¹⁸⁴ Även Borgeke instämmer men menar att den tidigare defensiva straffrättspolitiken idag inte är tillräckligt för att visa brottsligheten det allvar den förtjänar. Väljarnas förtroende kräver mer än satsningar på sociala åtgärder och attityden om att bemöta gängproblematiken

---

¹⁸⁰ Britta Kyvsgaard., ”Den samhällsliga polariseringen och oskadliggörandet av lagöverträdare.” s. 113 – 124, i: *Varning för straff: om vådan av den nyttiga straffrätten*, Dag Victor (red.), uppl. 1:1, s. 110 - 136. Stockholm: Fritze, 1995.

¹⁸¹ Jareborg, *Defensiv och offensiv straffrättspolitik*, s. 41 ff.

¹⁸² Jareborg, *Vilken sorts straffrätt vill vi ha? - Om defensiv och offensiv straffrättspolitik*, s. 24.

¹⁸³ Jareborg, *Defensiv och offensiv straffrättspolitik*, s. 41 ff.

¹⁸⁴ Jareborg, *Vilken sorts straffrätt vill vi ha? - Om defensiv och offensiv straffrättspolitik*, s. 30.

med hårda tag anses inge det förtroende som krävs.¹⁸⁵ Känslan av trygghet som infinner sig när den upplevda brottsligheten ”tas på allvar” lär dock bli kortvarig om de straffskärpningar och frihetsberövande påföljder som utlovas inte leder till mindre brottslighet. Man bör i min mening vara försiktig med att legitimera straffrättsliga åtgärder, exempelvis ungdomsfängelser, med hänsyn till en upplevd otrygghet då denna inte är förankrad i den faktiska otryggheten. Det blir således en kriminalpolitisk kapplöpning om vem som kan införa de mest repressiva åtgärderna samtidigt som konsekvenserna blir en alltmer offensiv och populistisk kriminalpolitik.

Enligt den offensiva straffrättsmodellen är straff lösningen på sociala och samhälleliga problem. Som presenterats tidigare i förevarande uppsats kopplas skjutvapenvåldet och kriminella nätverk inte sällan ihop med s.k. utsatta områden. De unga lagöverträdare som är föremål för skjutvapenvåld och involverade i kriminella nätverk lever ofta i dessa utsatta områden och blir föremål för olika straffrättsliga ingripanden. Som tidigare nämnts är områdena ofta invandringstäta och mer socioekonomiskt utsatta än andra områden. Att använda lagstiftning är ett enkelt sätt för politikerna att visa handlingskraft. Att lagstifta om mer kriminalisering, strängare straff och mer kontroll under straffverkställigheten ger ofta snabba resultat och kostar mindre till skillnad från sociala åtgärder. Sociala åtgärder kostar mer och det tar ofta längre tid innan några resultat kan identifieras. Carvalho och Chamberlen menar att staten kan använda straff för att dölja sin egen kriminalpolitiska impotens och i stället framhäva en bild av att de har kontroll och makt att hantera brottsligheten.¹⁸⁶ När det kommer till att vinna förtroende hos väljarna, helst inom en fyraårig mandatperiod, gäller det därtill att visa handlingskraft. Som tidigare nämnts har det ”sunda förnuftet” en övertro på repressiva åtgärder. Eftersom kriminalpolitiken idag mer eller mindre handlar om att uppfylla det allmänna rättsmedvetandets önskningar agerar politikerna därefter. Detta blir inte minst tydligt genom den svängning

---

¹⁸⁵ Borgeke, *Reflektioner över svensk straffrättspolitik då och nu*, (under ”Avslutande reflektioner”).

¹⁸⁶ Carvalho & Chamberlen, *Why punishment pleases: Punitive feelings in a world of hostile solidarity*, s. 227.

som Socialdemokraterna gjort inom kriminalpolitiken. Från det att behandlingsideologin och välfärdsstaten blev kritiserade har Socialdemokraterna följt den populistiska kriminalpolitiken allt mer. Idag skulle kunna hävdas att de tre största partierna, dvs. Socialdemokraterna, Sverigedemokraterna och Moderaterna, mer eller mindre förespråkar en repressiv kriminalpolitik. Direktivet om ungdomsfängelser är ett exempel. Tron på sociala åtgärder får således inte lika mycket utrymme.

Det finns inga belägg inom den kriminologiska forskningen för att strängare straff leder till minskad brottslighet. Lagstiftarens straffhot leder inte heller till någon praktisk betydelse för kriminalitetsnivån i landet. Tron på straffskärpningar är snarare ett uttryck för det "sunda förnuftets" övertro på kriminaliseringens betydelse. När straffskärpningar och ökad kriminalisering inte får den förväntade effekten blir lagstiftningen snarare symbolisk, ett sätt att visa att brottsligheten tas på allvar utan att faktiskt leda till förändring. När repressioner därtill misslyckas tenderar den offensiva straffrättens följeslagare förespråka ännu mer repression. Användandet av straffrätten blir symbolisk på så sätt att det verkliga syftet är att visa handlingskraft och lugna allmänheten men utåt sett framstå som brottspreventiv. Symbolpolitiken tenderar även att rikta sig mot de redan mest utsatta grupperna i samhället.¹⁸⁷

I förespråkandet av en offensiv straffrätt riskerar åtgärderna därtill att endast ge uttryck för vedergällning och en känslostyrd kriminalpolitik. Frågan en ställa sig är därför om hot om straffskärpningar, ungdomsfängelser inkluderat, är ett uttryck för vedergällning snarare än brottsprevention? Kriminalpolitiken idag ger i min mening uttryck för vedergällning. Däremot finns det en allmän uppfattning om att strängare straff leder till minskad brottslighet, trots att den kriminologiska forskningen säger annat. Det ingår förvisso i politikernas arbete att lyssna på medborgarna och förverkliga den politik de röstat för. Det finns dock en risk att kriminalpolitiken snedvrids och i takt med en ökad populism skapar osanning.

Genom den offensiva straffrättsmodellen tenderar fängelsestraffets oskadliggörande verkan dessutom framhävas. Unga lagöverträdare som begår

---

¹⁸⁷ Jareborg, *Defensiv och offensiv straffrättspolitik*, s. 49 ff.

allvarlig brottslighet ska således inkapaciteras och hållas borta från gatan för samhällets skull. Utredningen om ungdomsfängelser, som en del argumentet kring oskadliggörande, riskerar dessutom att leda till polarisering när den träffar en specifik grupp unga särskilt. Det finns därför skäl att vara aktsam vid denna typ av förslag och utredningar inom kriminalpolitiken som utåt sett syftar till att minimera brottsligheten men i själva verket bidrar till mer polarisering. I syfte att komma till bukt med den gängrelaterade brottsligheten där många unga är inblandade finns således en risk att de åtgärder som föreslås gör mer skada än själva brottsutvecklingen.

Att straffutvidgningarna därtill har ökat under 2000-talet talar för en övergång från relativa till absoluta straff. Repressiva åtgärder motiveras därigenom av ”brottets allvar” men leder samtidigt till en offensiv kriminalpolitik som ser ett av straffets syften i att motverka sociala problem. Kännetecknande för den offensiva straffrätten är dessutom att öka kontrollen i straffverkställigheten, vilket ungdomsfängelser som det beskrivs i utredningen uppenbarligen gör. Resultatet av att exempelvis förbättra unga människors förutsättningar (socialpolitisk åtgärd) tenderar att bli bättre och mer långvarigt än återinföring av ungdomsfängelser. Ungdomsfängelser kan emellertid ge snabbare resultat och samtidigt visa politikernas handlingskraftighet.¹⁸⁸ Problem som kräver andra insatser får därmed enkla politiska lösningar. Det finns en risk att ungdomsfängelser som utredningen föreslår endast blir ett uttryck för vedergällning och inte brottspreventivt som syftet egentligen verkar vara. I den mån det är brottspreventivt talar det mesta för att det endast gäller under perioden som den unge lagöverträdaren är frihetsberövad.

Målet verkar vara att hålla unga lagöverträdare borta från gatan till varje pris, dels med hänsyn till samhällsskyddet, dels med hänsyn till den unge lagöverträdarens eget bästa. Dessa motiveringar till inkapacitering kan dock ifrågasättas. Dels eftersom rädslan för brott grundar sig i hur brottsproblemet framstår i opinionsbildningen. Som visat är det en hög upplevd otrygghet sett till hur många som faktiskt utsätts för brott. Den rädsla människor upplever

---

¹⁸⁸ Andersson, *Tryggare kan ingen vara – En svensk kriminalpolitik för 2010-talet?*, s. 151 f.

baseras således inte på egna erfarenheter. Motiveringen att skydda samhället kan därför verka tämligen svag i det fall det inte finns något verkligt hot mot samhället. Motiveringen att en inlåsning i Kriminalvårdens regi är bättre för den unge kan också ifrågasättas. Främst eftersom det finns forskning som menar att fängelsestraff inte motverkar återfall i brott. Tidigare har man därtill haft en vilja att hålla unga lagöverträdare utanför Kriminalvården med samma motivering. Fängelsemiljön är inte anpassade för barn och det finns därtill en risk att de ser sig själva som kriminella genom en placering inom Kriminalvården. Om fängelsestraffet inte kan påvisas ha någon positiv effekt på unga lagöverträdare bör motiveringen ”till den unges bästa” ifrågasättas. Åtgärden kommer på så sätt endast ”skydda” samhället och den unge under den tid som den unge sitter inlåst. När denne sedermera kommer ut i samhället igen har dennes förutsättningar att anpassa sig till samhället förmodligen inte förstärkts och det finns dessutom en risk att den unges kriminella självbild har stärkts.

4.3.2 Synen på unga lagöverträdare från utsatta områden riskerar att bli negativ

Välfärdsstaten inkluderade sida är garanterad trygghet. De unga lagöverträdare som begår brott inom kriminella nätverk befinner sig emellertid ofta i områden som många gånger anses exkluderade från välfärdsstaten. Synen på dessa unga lagöverträdare har förändrats och leder till en önskning om en mer kontrollinriktad straffverkställighet eftersom den nuvarande påföljden slutna ungdomsvård inte anses vara rustat för de barn som begår allvarlig brottslighet inom ramen för kriminella nätverk.

En ökad polarisering till följd av kriminalpolitiken riskerar att drabba de redan mest utsatta och exkluderade. Jag vill därmed belysa hur unga i utsatta områden blir föremål för vedergällning de inte förtjänar. Ungdomsfängelser kommer bli en påföljd för de unga som begår allvarliga brott, kriminalpolitiken som förespråkar ungdomsfängelser tenderar däremot att misstänkliggöra unga i utsatta områden som grupp. Även om de inte riskerar bli föremål för påföljden ungdomsfängelse (eftersom de inte begår brott) riskerar de att bli föremål för samhällets ”vedergällning”. Detta är som sagt

ingen effekt av påföljden ungdomsfängelse i sig utan av kriminalpolitiken generellt som tenderar att polarisera. Genom att man i utredningen om ungdomsfängelser tar sikte på just unga i utsatta områden och att de löper större risk att ingå i kriminella nätverk riskerar man att klandra en hel grupp individer på grunden att de bor i utsatta områden eller inte är av svensk härkomst. På så sätt bidrar kriminalpolitiken till exkluderandet. Hur barnen porträtteras i kriminalpolitiken och i utredningen om ungdomsfängelser spelar i min uppfattning stor roll för vilka lösningar man väljer. Som poängterats inledningsvis i analysen blir det problematiskt när utredningen endast konstaterar vilka unga lagöverträdare som riskerar att bli föremål för påföljden ungdomsfängelser, men inte problematiserar *att* det nästan uteslutande är dessa ungdomar som blir föremål för åtgärden i fråga. Garland beskriver därtill begreppet ”*mass imprisonment*” som en konsekvens av att fängsla hela grupper av befolkningen snarare än enskilda lagöverträdare. Han beskriver USA som ett sådant land där unga svarta män från storstäderna riskerar att straffas och fängslas som grupp.¹⁸⁹ I Sverige skulle en sådan jämförelse kunna göras mot unga killar från förorten, ofta med icke-svensk härkomst. Garland beskriver vidare hur fängslandet av dessa grupper normaliserats och blir en formlig institution.¹⁹⁰ Även om Garland tar sikte på fängelsepopulationen i USA anser jag att det finns varningssignaler värda att beakta även i Sverige och utredningen om ungdomsfängelser. Vi vet att den grova brottsligheten som begås inom kriminella nätverk etablerat sig bland unga killar i främst storstädernas utsatta områden. Att då inte problematisera det faktum att ungdomsfängelser främst riskerar att bli aktuellt för denna grupp är bekymmersamt. Garland menar exempelvis att det finns mycket forskning kring hur inkapacitering påverkar en lagöverträdare på individuellt plan. Däremot finns det väldigt lite forskning kring hur det påverkar, i detta fall, unga killar och förorterna de lever i. Han beskriver det som särskilt oroande hur en straffrättslig exkludering riskerar att fördjupa de sociala klyftorna.¹⁹¹ Även om Sveriges kriminalvård skiljer sig från USA:s på många

---

¹⁸⁹ David Garland., “Introduction: The Meaning of Mass Imprisonment”. *Punishment & Society*, Vol. 3(1), 2001, s. 6. [<https://doi.org/10.1177/14624740122228203>].

¹⁹⁰ Garland, *Introduction: The Meaning of Mass Imprisonment*, s. 6.

¹⁹¹ Garland, *Introduction: The Meaning of Mass Imprisonment*, s. 7.

sätt är de sociala effekterna av att inkapacitera grupper i samhället detsamma. Det är därför synd att det inte problematiseras närmare i utredningen om ungdomsfängelser. Det för mig vidare till att undra om kriminalpolitiken har större acceptans för vissa grupper av unga än andra. Liknelsen mellan gängbrottslighet och terroristrelaterad brottslighet riskerar därtill leda till att oönskade repressiva åtgärder fordras för att komma till bukt med gängbrottsligheten. Att utpeka unga lagöverträdare inom kriminella nätverk som fiender tyder därtill på en alltmer offensiv kriminalpolitik.

Målet borde vara att öka tryggheten för alla samhällets medborgare, inte bara de som anses inkluderade i samhällsgemenskapen. Att medvetet spegla utredningen som ett svar på gängkriminaliteten och de barn som befinner sig i denna kriminalitet riskerar att misstänkliggöra dessa barn. Att därtill legitimera ungdomsfängelser med behovet att skydda de andra medborgarna och öka tryggheten innebär att dessa unga lagöverträdare utgör ett hot mot samhällsgemenskapens trygghet eller i vart fall exkluderas från den tryggheten. Genom exkluderandet riskerar en tydligare distinktion mellan ”vi” och ”dem” också att bildas. Att dessa s.k. utsatta områden dessutom ofta är invandringstäta minskar inte heller högerpopulistiska uttalanden om att brottsproblemet är ”importerat” och inte är i linje med svenska värderingar. Misstänkliggörandet av barn från utsatta områden och en ökad populism blir härmed konsekvenserna, vilket också kännetecknar den offensiva straffrättens metod att konstruera ”fiender”.

Att lyfta brottsofferperspektivet på gärningsmannens bekostnad blir i min mening därtill ytterligare ett sätt att legitimera straffskärpningar och statlig kontroll. Man kan också fråga sig på vilket sätt straffskärpningar och ungdomsfängelser skulle leda till upprättelse för brottsoffren. Förvisso kan brottsoffret säkerligen vilja att förövaren får ett kännbart straff. Huruvida det bör legitimera repressiva åtgärder är dock tveksamt. Gärningsmannens och brottsoffrets intressen bör och behöver nödvändigtvis inte utesluta varandra.

4.3.3 Är nyklassicismen ett minne blott?

Jareborg varnade redan under 1990-talet för hur den defensiva modellens dominans höll på att undermineras av ideologiska motströmningar. Den offensiva modellens framgångar förklarar han vidare i termer av behandlingsideologins misslyckande. Under tiden som behandlingsideologin dominerade fanns nämligen en förhoppning om att behandla bort brottslighet, vilket inte tycktes uppnå den önskade effekten. Genom behandlingsideologins misslyckande i påföljdsbestämningen började man i stället söka efter effektiva metoder för att nå ökad brottsprevention.¹⁹²

Oavsett en stigande brottslighet under 1900-talet har synen på frihetsberövande påföljder varit densamma. Tanken var att minska användningen av frihetsberövande påföljder så mycket som möjligt och fokusera på att behandla lagöverträdarna. Denna uppfattning kring frihetsberövande påföljder var densamma även efter straffvärdereformens ikraftträdande 1989. Straffvärdereformen kom således inte att påverka synen på frihetsberövande påföljder. För unga lagöverträdare som begår allvarlig brottslighet ville man skapa en humanare frihetsberövande påföljd, vilket resulterade i slutna ungdomsvård. Påföljden slutna ungdomsvård kan tyckas vara en kompromiss mellan ”hårdare tag” och en omsorgsfull syn på unga lagöverträdare. Unga som begår allvarlig brottslighet skulle genom reformen kunna dömas till en frihetsberövande påföljd, men inte utsättas för fängelsestraffets negativa verkningar.

Även om synen på frihetsberövande påföljder var densamma efter straffvärdereformens ikraftträdande kom synen på straff ändå att förändras. Kritiken mot behandlingsideologin låg, förutom i omöjligheten att straffa utifrån prognos, även i allmänhetens uppfattning att samhället inte agerade tillräckligt kraftfullt mot brottsligheten. Det fanns en allmän underliggande uppfattning om att brott förblev ostraffade. Till grund för påföljdsbestämningen blev brottets allvar, inte lagöverträdarens behov av vård. Behandlingsideologin står däremot inte i motsats till straff och inlåsning

---

¹⁹² Jareborg, *Vilken sorts straffrätt vill vi ha? - om defensiv och offensiv straffrättspolitik*, s. 27 ff.

eftersom behandlingsbehov tidigare rättfärdigat längre inlåsning. Däremot öppnade straffvårdereformen upp för en mer repressiv kriminalpolitik på så sätt att det nu finns ett värde enbart i att straffa. Förkastandet av behandlingsideologin gav på så sätt upphov till krav på en bättre brottsprevention samt en mer repressiv kriminalpolitik som tenderar att förespråka fängelsestraff.

I utredningen om ungdomsfängelser förespråkas mer ingripande åtgärder snarare än behandling och en vilja att inkapacitera unga lagöverträdare, även om behandlingsperspektivet i och för sig betonas som viktigt för den unge lagöverträdaren. Direktivet och betänkandet visar delvis på en utveckling av den nyklassicism som växte fram i och med slopandet av behandlingsideologin och omfamnandet av straffvärde i påföljdsbestämningen. Bortsett från styrande principer som proportionalitet, förutsebarhet och ekvivalens präglades nyklassicismen dock även av humanitet på så sätt att individualpreventionen skulle flyttas till verkställighetsstadiet.

Det individualpreventiva tankesättet i verkställighetsstadiet riskerar enligt min uppfattning av utredningen *inte* få en minskad betydelse på grund av att verkställigheten flyttas till Kriminalvården. Dagens kriminalpolitik och utredningen om fängelser tenderar emellertid att skilja sig från nyklassicismen på så sätt att frihetsberövande påföljder nu ges en större betydelse. Frihetsberövande påföljder har länge ansetts som något ineffektivt och inhumant, i synnerhet vad gäller unga lagöverträdares verkställighet som länge varit föremål för andra insatser. Den defensiva straffrättsmodellen som nyklassicismen tidigare förespråkade verkar i och med senaste tidens åtgärder inom kriminalpolitiken avta och ge utrymme åt en mer offensiv straffrätt. Däremot kan man samtidigt hävda att den defensiva straffrättsmodellen inte längre är tillräcklig för att inge det allvar som dagens kriminalpolitik kräver.

När påföljden sluten ungdomsvård infördes var motiveringen att det krävs en tillräckligt ingripande påföljd vid allvarlig brottslighet som kan verka avskräckande från brott. Det uttrycktes att samhällets krav på lagstiftaren

måste upprätthållas. Idag är detta tema återkommande och ligger till grund för den senaste tidens lagförslag på kriminalpolitikens område, däribland utredningen om ungdomsfängelser. Något som däremot skiljer sig från nyklassicismen verkar vara tron på att frihetsberövande påföljder har en effektiv roll i att motverka fortsatt brottslighet. Kriminalpolitiken idag förespråkar därtill mer repression än den period som följde nyklassicismen. De kriminalpolitiska trenderna som redogjorts för är ett bra exempel på en önskan om ökad repressivitet. Den kriminalpolitiska populismen förstärker dessutom denna önskan. Det kan därför argumenteras för att nyklassicismen som den tidigare känts igen riskerar att försvinna. Straffvärde är förvisso fortfarande en styrande princip i påföljdsbestämningen, men kriminalpolitiken i sig tycks bli mer offensiv.

Det är önskvärt att ha ett påföljdssystem där principen om straffvärde och proportionalitet är styrande. Förkastandet av behandlingstanken behöver däremot inte leda till ett strängare straffsystem med avsaknad av humanitet. Principen om proportionalitet och straffvärde är inte en symbol för strängare straff och mer kontroll. Den utnyttjas emellertid i dagens kriminalpolitik på så sätt att "brottets allvar" ofta rättfärdigar mer repressivitet och längre fängelsestraff. Strängare straff som leder till en inhuman kriminalpolitik är inte i linje med nyklassicismen. Ett förslag om ungdomsfängelser tenderar därför att frånga det nyklassiska tänkandet och ansluta sig till en straffrätt av mer offensiv karaktär.

5 Slutsatser och avslutande reflektioner

Hur kan problembeskrivningen i utredningen då förstås i förhållande till de kriminalpolitiska trenderna? Såväl slutna ungdomsvård som ungdomsfängelse i Kriminalvårdens regi är frihetsberövande påföljder som är tänkta att dömas ut vid allvarlig brottslighet. I utredningen beskrivs en förändrad brottsbild som kräver mer ingripande åtgärder mot unga lagöverträdare, vilket rättfärdigar ett införande av ungdomsfängelser. Därtill måste skyddet för medborgarna säkras från de kriminella nätverken och de unga lagöverträdarna som begår allvarlig brottslighet. Problembeskrivningen i utredningen kan ses i ljuset av den kriminalpolitiska utvecklingen som tenderar att bli alltmer populistisk. Genom det populistiska sätt som brottsbilden idag beskrivs (genom exempelvis uttalanden från Sverigedemokraterna, se tidigare i uppsatsen) riskerar den unge lagöverträdaren att porträtteras som något främmande och roten till ett samhällsproblem. I utredningen beskrivs de kriminella nätverkens etablering i s.k. utsatta områden som ett hot mot samhället och de som ingår i dessa beskrivs i den kriminalpolitiska diskussionen som fiender. Det är således tydligt att det är denna typ av brottslighet som man vill komma åt genom att införa en mer ingripande straffverkställighet för unga. I den kriminalpolitiska diskussionen, återigen genom Sverigedemokraternas uttalanden, framstår brottsproblemet därtill som något importerat och avvikande från svenska värderingar. I ljuset av den kriminalpolitiska utvecklingen ses därför den unge lagöverträdaren inte bara som en gärningsman utan också som en samhällsfara.

Utredningen rättfärdigar dessutom ungdomsfängelser genom att hänvisa till det sunda förnuftet och kravet på trygghet. Det sägs finnas ett kriminalpolitiskt samförstånd att mer ingripande åtgärder är nödvändigt för att komma till bukt med allvarlig brottslighet som begås inom och mellan kriminella nätverk idag. Kravet på trygghet som beskrivs stämmer dock inte överens med den faktiska otryggheten som visas i den Nationella trygghetsundersökningen. Där framgår att den upplevda otryggheten är stor i förhållande till den faktiska. Anmärkningsvärt är väl dessutom att

Moderaterna väljer att hänvisa till den upplevda otryggheten. I utredningen liksom i kriminalpolitiken framstår skjutvapenvåldet skapa otrygghet för hela samhället, trots att endast en liten del faktiskt riskerar att utsättas. På så vis målas också en bild upp av varje samhällsmedborgare som potentiella brottsoffer. Denna beskrivning av brottsproblemet krävs dock för att dagens kriminalpolitik, och ungdomsfängelser, ska kunna legitimeras. Experternas roll i kriminalpolitiken har minskat och ifrågasätts dessutom när deras beskrivning av brottsligheten inte stämmer överens med den brottslighet som allmänheten *upplever*. Man hänvisar på så sätt till det allmänna rättsmedvetandet snarare än till forskning och straff intar positionen som lösningen på brottsproblemet samt en garanti för trygghet.

Konsekvenserna blir härmed en straffande vändning när den ökade rädslan för brott samt ett ökat krav på trygghet ligger till grund för legitimeringen av ungdomsfängelser. Avsaknaden av experter öppnar dessutom upp för populism. Förslaget kring ungdomsfängelser är en pusselbit i en alltmer repressiv kriminalpolitik som tenderar att anspela på strängare straff och ökad kontroll. Straffreformer som medel för att komma till bukt med samhällsproblem är utmärkande för den offensiva straffrätten och kännetecknas inte sällan av straffskärpningar. Straff som medel för att motverka brottslighet tillsammans med det allmänna rättsmedvetandet som grund för legitimering leder dock snarare till symbolpolitik när åtgärderna inte minskar brottsligheten. Ungdomsfängelse tycks därmed endast verka i vedergällningssyfte och oskadliggörande av unga lagöverträdare. Övertron på att straff skapar ordning leder dessutom till en vilja att straffa mer och politikernas sätt att visa handlingskraft sker genom lagstiftning. När brottsligheten inte minskar riskeras dock mer repressivitet att förespråkas tillsammans med en önskan om en mer kontrollinriktad straffverkställighet.

Synen på unga lagöverträdare riskerar därtill bli alltmer polariserande. Man riskerar att klandra en hel grupp individer på grunden att de bor i utsatta områden eller inte är av svensk härkomst. I USA talar man om *Mass imprisonment* som begrepp när hela grupper av befolkningen fängslas. Utredningen om ungdomsfängelser riktar sig till unga lagöverträdare inom

kriminella nätverk, som i majoriteten av fallen är unga killar från utsatta områden. Det är således bekymmersamt att det inte problematiseras mer i utredningen att just denna grupp riskerar att utgöra större delen av de som döms till ungdomsfängelse. Det är även särskilt oroande hur en straffrättslig exkludering på detta sätt riskerar att fördjupa de sociala klyftorna. Barn i utsatta områden riskerar också att bli föremål för samhällets vedergällning, även de som inte begår brott. Detta är således en konsekvens av kriminalpolitiken och inte ungdomsfängelser i sig. Dessa barn riskerar således att exkluderas från tryggheten som resten av samhället är garanterad genom kriminalpolitiken.

Utredningen rättfärdigar dessutom ungdomsfängelser genom kravet på upprättelse för brottsoffret, som inte anses kunna tillgodoses tillräckligt genom nuvarande system. Unga lagöverträdare måste således dömas till mer ingripande åtgärder för att brottsoffret ska få tillräcklig upprättelse. I min uppfattning är det dock problematiskt att rättfärdiga en straffskärpning på grunden att brottsoffret ska få upprättelse eller att kravet på trygghet ska tillgodoses. Dessa bör nödvändigtvis inte leda till mer ingripande åtgärder för unga lagöverträdare. Om brottsoffrets upprättelse däremot syftar till hämnd på gärningsmannen tycks förslaget uppnå sitt syfte. Denna utveckling avviker dock från den defensiva straffrätt som varit särskilt framträdande i och med straffvärdereformen och nyklassicismen. Syftet med införandet av straffvärde i påföljdsbestämningen var aldrig att rättfärdiga ”hårdare tag”. Den förändring som idag präglar kriminalpolitiken kännetecknas dock av straffutvidgningar, pessimism, populism samt en frånvaro av experter. Varningar för populism kommer från både nationellt som internationellt håll, vilket tyder på att vi bör vara vaksamma på den utveckling vi nu är med och skapar. Det göder dessutom tron på att mer repressiva åtgärder är en effektiv metod för att minska den allvarliga brottsligheten, vilket forskningen ställer sig tveksam till.

Enligt min uppfattning beror brottsproblemet med unga i kriminella nätverk inte på att slutna ungdomsvård inte är tillräckligt ingripande. Lösningen blir således inte heller ännu hårdare tag och mer kontroll. I kampen om väljarnas

förtroende glöms de kriminalpolitiska konsekvenserna bort. Det verkliga kriminalpolitiska syftet verkar tämligen vara att tillgodose det allmänna rättsmedvetandets krav på trygghet. I stället för att omfamna principen om att hålla unga utanför Kriminalvården och satsa på förebyggande åtgärder skapas en mer offensiv kriminalpolitik som drabbar de barn som redan är utsatta och bidrar till polarisering människor emellan.

6 Käll – och litteraturförteckning

Litteratur

Andersson, Fredrik B., *Kriminologins grunder*. Uppl.1. Lund: Studentlitteratur, 2021.

Andersson, Robert., ”Tryggare kan ingen vara – En svensk kriminalpolitik för 2010-talet?”. i; *Den ifrågasatte medborgaren - om utsatta gruppers relation till välfärdssystemen*, Torbjörn Hjort, Philip Lalander & Roddy Nilsson (red.), s. 139–164. Växjö: MiV Linnéuniversitetet, 2010.

Andersson, Robert & Nilsson, Roddy., *Svensk kriminalpolitik*. Uppl. 2. Stockholm: Liber, 2017.

Bacchi, Carol Lee & Goodwin, Susan., *Poststructural policy analysis: a guide to practice*. New York: Palgrave Pivot, 2016.

Brottsförebyggande rådet. Arbetsgruppen rörande kriminalpolitik, *Nytt straffsystem: idéer och förslag*. Stockholm: LiberFörlag/Allmänna förl., 1977.

Brottsförebyggande rådet. *Nationella trygghetsundersökningen 2023 – om utsatthet, otrygghet och förtroende* (rapport 2023:9). Stockholm: BRÅ, 2023.

Brottsförebyggande rådet. *Kriminella nätverk och grupperingar – polisens bild av maktstrukturer och marknader* (rapport 2016:12). Stockholm: BRÅ, 2016.

Brottsförebyggande rådet. *Statistikrapport konstaterade fall av dödligt våld – en granskning av anmält dödligt våld 2022*. Rapporten kan nås via [<https://bra.se/statistik/kriminalstatistik/konstaterade-fall-av-dodligt-vald.html>].

Clevesköld, Lars., *Samhället och de unga lagöverträdarna*. Uppl. 8. Stockholm: Nordstedts juridik, 2022.

Fairclough, Isabela & Fairclough, Norman., *Political discourse analysis: a method for advanced students*. New York: Routledge Ltd., 2012. [Elektronisk resurs].

Garland, David., *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

Jareborg, Nils., ”Vilken sorts straffrätt vill vi ha? – Om defensiv och offensiv straffrättspolitik.” i: *Varning för straff: om vådan av den nyttiga straffrätten*, Dag Victor (red.), 1:1 uppl., s. 19–37. Stockholm: Fritze, 1995.

Jerre, Kristina & Tham, Henrik., *Svenskarnas syn på straff*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet, 2010. [Elektronisk resurs].

Kyvsgaard, Britta., ”Den samhälleliga polariseringen och oskadliggörandet av lagöverträdare”, i: *Varning för straff: om vådan av den nyttiga straffrätten*, Dag Victor (red.), 1:1 uppl., s. 110–136. Stockholm: Fritze, 1995.

Mair, Peter., *Ruling the void: the hollowing of Western democracy*. London: Verso, 2013.

Martinsson, Dennis., ”Trender och tendenser i den samtida straffrättsanvändningen – sett genom åtgärder mot terroristrelaterad och gängrelaterad brottslighet.” i: *Teori och politik: straffrätt i omvandling*, Andreas Anderberg, Dennis Martinsson, & Erik Svensson (red.), s. 233–270. Uppsala: Iustus förlag, 2022.

Pratt, John., *Populism, Punishment and the Threat to Democratic Order : The Return of the Strong Men*. Milton: Taylor & Francis Group, 2023. [Elektronisk resurs].

Strahl, Ivar., *Den svenska kriminalpolitiken: [en presentation av brottsbalken och en översikt över den svenska straffrättens utveckling från 1800-talet till våra dagar]*, uppl. 2. Stockholm: Aldus/Bonnier, 1963.

Svensson, Peter., *Diskursanalys*, Uppl. 1. Lund: Studentlitteratur, 2019.

Tham, Henrik., ”Från behandling till straffvärde: kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat.” i: *Varning för straff: om vådan av den nyttiga straffrätten*, Victor, Dag (red.), 1:1 uppl, s. 78–109. Stockholm: Fritze, 1995.

Tham, Henrik., *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*. Uppl. 2. Stockholm: Norstedts juridik, 2022.

Thelin, Krister., ”Var hittar vi det allmänna rättsmedvetandet? Några reflektioner i anledning av en tingsrättsdom.” i: *Festskrift till Håkan Hydén*, Reza Banakar, Karl Dahlstrand & Håkan Hydén (red.), s.713–723. Lund: Juristförlaget i Lund, 2018.

Victor, Dag., ”Rättsmedvetande och straffvärde.” i: *Förhandlingarna vid det tjugononde nordiska juristmötet i Stockholm 19–21 augusti 1981 D. 2* (Bil. 5–17), [Sv. Lokalstyr. För de nordiska juristmötena], s. 149–168. Stockholm, 1982.

Victor, Dag., ”Politik och straffsystem – ett drama under utveckling.” i: *Varning för straff: om vådan av den nyttiga straffrätten*, Dag Victor (red.), 1:1 uppl, s. 57–77. Stockholm: Fritze, 1995.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise., *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur, 2000.

Tidskrifter

Anderberg, Andreas., ”Det allmänna rättsmedvetandet och några svenska förarbeten på straffrättens område 2008–2018.” *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Vol. (3), 2020, s. 251–267. [<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:mau:diva-37017>].

Andersson, Robert., ”Från behandling till hårdare tag? En kritisk analys av högervågsargumentet i svensk kriminalpolitik.” *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Vol. 106(1), 2019, s. 19–36. [<https://doi.org/10.7146/ntfk.v106i1.124710>].

Borgeke, Martin., ”Reflektioner över svensk straffrättspolitik då och nu.” *SvJT* (Hämtad: 2023-11-19). [<https://svjt.se/content/reflektioner-over-svensk-straffrattspolitik-da-och-nu>].

Carvalho, Henrique & Chamberlen, Anastasia., “Why punishment pleases. Punitive feelings in a world of hostile solidarity.” *Punishment & Society*, Vol. 20(2), 2017, s. 217-234. [<https://doi.org/10.1177/1462474517699814>].

Garland, David., “Introduction: The Meaning of Mass Imprisonment.” *Punishment & Society*, Vol. 3(1), 2001, s. 5-7. [<https://doi.org/10.1177/14624740122228203>].

Garland, David., “What’s wrong with penal populism? Politics, the Public and Criminological Expertise.” *Asian Journal of Criminology*, Vol. 2021:16, 257-277. [<https://doi.org/10.1007/s11417-021-09354-3>].

Hermansson, Klara., ”Emotional expressions in the Swedish discourse on crime. A comparison of the 2018 Moderate and Social Democratic election campaigns.” *Sociologisk forskning*, Vol. 60(1), 2023, s. 33-55. [<https://doi.org/10.37062/sf.60.24779>].

Jareborg, Nils., ”Defensiv och offensiv straffrättspolitik.” *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab*, Årg 81, Nr 1, 1994, s. 41–53. [<https://tidsskrift.dk/NTfK/article/view/71330/103291>].

Karstedt, Susanne & Endricht, Rebecca., “Crime and Punishment: Public Opinion And political Law – And – Order Rhetoric in Europe 1996 – 2019.” *The British Journal of Criminology*, Vol 62(5), 2022, s. 1116-1135. [<https://doi.org/10.1093/bjc/azac040>].

Pratt, John., “Emotive and ostentatious punishment. Its decline and resurgence in modern society.” *Punishment & Society*, Vol. 2(4), 2000, s. 417-439. [<https://doi.org/10.1177/14624740022228088>].

Tham, Henrik., “Har det verkligen inte skett en straffande vändning? En kommentar.” *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Vol. 106(2), 2019, s. 259–265.

Tham, Henrik., "Law and order as a leftist project? The case of Sweden." *Punishment & Society*, Vol. 3(3), 2001, 409-426. [<https://doi.org/10.1177/1462474501003003004>].

Tham, Henrik., "Straff-välfärdsstaten och kontrollkultur i svensk kriminalpolitik." *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Vol. 106, 2019, s. 6–18.

Träskman, Per Ole., "Skapas det allmänna rättsmedvetandet av att vi är medvetna eller omedvetna?" *SvJT*, 2015, s. 428.

Elektroniska källor

Michel Foucault. Nationalencyklopedin. [[https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/michel-foucault](https://www.ne.se/ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/michel-foucault)], (Hämtad: 2023-11-30).

Moderaterna. Vår politik: Gängkriminalitet. [<https://moderaterna.se/var-politik/gangkriminalitet/>]. (Hämtad: 2023-11-08).

Moderaterna. Vår politik: Hur vi får ordning på brottsligheten. [<https://moderaterna.se/var-politik/hur-far-vi-ordning-pa-brottsligheten/>]. (Hämtad: 2023-11-24).

Moderaterna. Vår politik: Lag och ordning. [<https://moderaterna.se/var-politik/lag-och-ordning/>]. (Hämtad: 2023-11-08).

Moderaterna. 10 mönsterbrytande reformer för att stoppa gängen. 2020. [<https://moderaterna.se/nyhet/10-monsterbrytande-reformer-att-stoppa-gangen/>]. (Hämtad: 2023-11-08).

Morgan Johansson. Facebook. 2021. [https://www.facebook.com/mjohansson70/photos/a.750262638470921/2032373590259813/?type=3&locale=hi_IN]. (Hämtad: 2023-11-08).

Ny demokrati. Nationalencyklopedin. [<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ny-demokrati>]. (Hämtad: 2023-11-01).

Remiss av SOU 2023:44 En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga. Regeringen. [<https://www.regeringen.se/remisser/2023/09/remiss-av-sou-202344-en-oversyn-av-regleringen-om-frihetsberovande-pafoljder-for-unga/>]. (Hämtad: 2023-12-07).

Sverigedemokraterna. Vad vill vi: brott och straff. [<https://sd.se/vad-vi-vill/brott-och-straфф/>]. (Hämtad: 2023-11-08).

Sverigedemokraterna. Vad vill vi: Fängsla och utvisa. [<https://sd.se/vad-vi-vill/fangsla-och-utvisa/>]. (Hämtad: 2023-11-23).

Socialdemokraterna. Vår politik: A till Ö – lag och ordning. 2023. [<https://www.socialdemokraterna.se/var-politik/a-till-o/lag-och-ordning>]. (Hämtad: 2023-11-08).

Offentligt tryck

Kommittédirektiv

Dir. 2021:99 *En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga.*

Dir. 2023:112 *Skärpta regler för unga lagöverträdare.*

Statens offentliga utredningar

SOU 1986:13–14 *Påföljd för brott – om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m.m. delbetänkande 1 och 2.*

SOU 2004:122 *Ingripanden mot unga lagöverträdare.*

SOU 2021:68 *Skärpta straff för brott i kriminella nätverk.*

SOU 2023:44 *En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga.*

Propositioner

Prop. 1962:10 *med förslag till brottsbalk del A.*

Prop. 1975/76:100 *med förslag till statsbudget för budgetåret 1976/77, bil. 4.*

Prop. 1980/81:100 *med förslag till statsbudget för budgetåret 1981/82, bil. 5.*

Prop. 1983/84:100 *med förslag till statsbudget för budgetåret 1984/85, bil. 4.*

Prop. 1985/86:100 *med förslag till statsbudget för budgetåret 1986/87, bil. 4.*

Prop. 1987/88:120, *om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.).*

Prop. 1997/98:96 *Vissa reformer av påföljdssystemet.*

Prop. 2021/22:17 *Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet.*

Prop. 2023/24:1 *Budgetproposition för 2024: utgiftsområde 4.*

Övrigt

Bet. 1994/95:JuU1 *Handläggning av ungdomsmål.*